

Oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-21

Særlig om barnets rett til å bli hørt

Kandidatnummer: 173

Antall ord: 14 716

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

9. desember 2015

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
1.1	Tema og problemstilling	4
1.2	Aktualitet.....	5
1.3	Norske rettskilder og juridisk metode i barnevernretten.....	5
1.4	Internasjonal rett.....	7
1.4.1	Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).....	8
1.4.2	FNs barnekonvensjon.....	8
1.5	Avgrensninger og veien videre	9
2	Barnevernrettens hovedprinsipper og hensyn som har betydning for bvl. § 4-21	10
2.1	Innledning.....	10
2.2	Legalitetsprinsippet	10
2.3	Det mildeste inngreps prinsipp.....	11
2.4	Det biologiske prinsipp	12
2.5	Hensynet til barnets beste.....	14
2.5.1	Særlig om barnets rett til å bli hørt.....	16
3	Tilbakeføringssakers bakgrunn og saksgang.....	20
3.1	Innledning.....	20
3.2	Kort om omsorgsovertakelse og samværsrett	20
3.3	Tilbakeføringskravet	22
3.3.1	Barneverntjenestens oppfølgingsplikt.....	22
3.3.2	Barneverntjenesten eller foreldrene mener det er grunnlag for tilbakeføring.....	22
3.3.3	Begrensninger i adgangen til å kreve tilbakeføring etter § 4-21 andre ledd	23
3.4	Beslutningsorganet.....	24
3.4.1	Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.....	24
3.4.2	Alminnelig prosessordning	24
3.4.3	Spesielle prosessordninger	24
4	Materielle vilkår for oppheving av omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-21	26
4.1	Innledning.....	26
4.2	Hovedregelen om tilbakeføring ved forsvarlig omsorg	26
4.2.1	Skjerpet beviskrav – ”overveiende sannsynlig”.....	26
4.2.2	Det må foreligge ”forsvarlig omsorg”.....	28
4.2.3	Hvor bundet er rettsanvenderen av omsorgsovertakelsessaken?	31
4.3	Unntak fra hovedregelen ved alvorlige problemer grunnet barnets tilknytning til fosterhjemmet.....	32
4.3.1	Hva ligger i tilknytningskriteriet?	33
4.3.2	Fosterhjemsplassingens varighet.....	34
4.3.3	Det biologiske prinsipp og samvær.....	35
4.3.4	Barnets forutsetninger for å takle en tilbakeføring.....	36
4.3.5	De biologiske foreldrenes forutsetninger	37
5	Barnets rett til å bli hørt i tilbakeføringssaker.....	38
5.1	Innledning.....	38
5.2	Hvorfor bør barnet høres i tilbakeføringssaker?	39
5.3	Barnets rett til å bli hørt i saker som avgjøres i fylkesnemnda	40

5.3.1	Barnets talsperson – barnets «talerør» i tilbakeføringssaker.....	41
5.4	Hvilken vekt har barnets mening i Høyesterett?	42
5.4.1	Barnets alder og vekslende mening.....	42
5.4.2	Lojalitetskonflikt	44
5.4.3	Barnets tilknytning til fosterhjemmet.....	45
5.4.4	Særlig om Rt. 2012 s. 900	46
5.4.5	Oppsummering	47
6	Er reglene om tilbakeføring til barnets beste?.....	48
6.1	Innledning.....	48
6.2	Tilbakeføring ved "forsvarlig omsorg" - til barnets beste?	48
6.3	Den «sovende» sperrefristen	49
6.4	Tilsier barnets beste et behov for ytterlige begrensning av saksanlegg ved tilbakeføringssaker?	50
6.4.1	Petter syv år	50
6.4.2	Rt. 2012 s. 900 – et steg i riktig retning?	51
6.4.3	Begrensninger gjennom forenklet behandling og adopsjon	52
6.4.4	Forslag til lovendringer for begrensning av saksanlegg.....	53
6.5	Oppsummering og avsluttende bemerkninger.....	54
	Kildeliste	56

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldre selv sørger for sine barn.¹ Det er likevel ikke alle foreldre som evner å ivareta og sikre sine barns omsorgsbehov og utvikling, hvor barneverntjenesten ved de alvorligste tilfellene må overta omsorgen for barna.² Et omsorgsovertakelsesvedtak er i utgangspunktet kun midlertidig, samtidig som det stilles visse vilkår for at barnet skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre. Slik tilbakeføring av barnet skjer ved opphevelse av omsorgsovertakelsesvedtak som reguleres av barnevernloven³ § 4-21.

Prinsippet om at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre synes i senere tid å være noe svekket til fordel for hensynet til barnets beste som grunnregel i barnevernretten.⁴ En viktig forutsetning for å ivareta barnets beste i barnevernssaker, er å sikre barnets rett til å bli hørt og at barnets mening blir vektlagt.⁵ Barnets medvirkningsrett er dermed viktig når det skal avgjøres hva som er til barnets beste.

Oppgaven skal kartlegge hva som ligger i de materielle og prosessuelle vilkårene for oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-21. Det vil særlig fokuseres på barnets rett til å bli hørt i tilbakeføringssaker, slik denne retten følger av FNs barnekonvensjon⁶, barnevernloven og nå også Grunnloven⁷. Formålet er å belyse hvordan vedtak om tilbakeføring kan gjennomføres for å ivareta barnets beste i størst mulig grad.

¹ NOU 1985:18 s. 157. Departementet slutter seg til dette i Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 41.

² Lena R.L Bendiksen og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 2. utgave Oslo 2015 s. 198.

³ Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester, heretter forkortet barnevernloven eller bvl.

⁴ Prop.106 L (2012-2013) s. 82. Se også oppgavens kapittel 2.4.

⁵ Prop.106 L (2012-2013) s. 82.

⁶ FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989.

⁷ Kongeriket Norges Grunnlov, Lov 17. mai 1814.

1.2 Aktualitet

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at barnevernstiltak rammer en stor andel barn og unge i Norge.⁸ Hele 53 088 barn og unge fikk i løpet av 2014 ulike tiltak fra barnevernet, og blant disse har antall barn under omsorg økt med seks prosent. Herunder fikk 9 611 barn omsorgstiltak. Tall fra fylkesnemnda viser at det på landsbasis i 2014 var totalt 377 innkommende saker til fylkesnemnda om oppheving av omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-21, en økning fra 323 innkommende saker i 2002.⁹ Videre avdekker ny forskning at barn sjelden blir hørt i barnevernssaker, noe som aktualiserer barns uttalerett.¹⁰

Vedtak om omsorgsovertakelse er nokså grundig omtalt og evaluert, mens det synes å være mindre fokus på opphevelse av slike vedtak. Barn er som rettssubjekt særlig sårbare og avhengige av de voksne. For å ivareta deres rettssikkerhet også i etterkant av omsorgsovertakelsesvedtak, er det derfor viktig å belyse tilbakeføringssakene. Som oppgaven vil illustrere, kan spørsmål om tilbakeføring av barn til sine biologiske foreldre medføre komplekse vurderinger, hvor spenninger mellom ulike hensyn og prinsipper kan oppstå.

1.3 Norske rettskilder og juridisk metode i barnevernretten

For oversiktens skyld skal det kort redegjøres for den juridiske metoden og rettskildene som benyttes i oppgaven. Det gis en oversikt over hvordan kildene brukes hver for seg eller i relasjon til hverandre, samt hvilke alternative kilder som kunne blitt benyttet.¹¹

Norsk barnevernrett er en del av rettsområdet barnerett, men er også en spesiell del av forvaltningsretten ettersom barnevernretten angår forholdet mellom borger og forvaltningen.

⁸ Avsnittets tre første setninger bygger på statistikk fra <https://www.ssb.no/barneverng/>

⁹ Administrativ rapport (Sakarias) fra fylkesnemnda

¹⁰ Svein-Arild Vis, *Factors that determine children's participation in child welfare decision making. From consultation to collaboration*, Tromsø 2015 og Karine Nigar Aarskog, "Ikke barna som avgjør", *Labyrint – Kunnskapsmagasinet fra UiT Norges arktiske universitet*, 2015 s. 17.

¹¹ Jørn Øyrehagen Sunde, "Frå læring til rettsbruk", *Jussens Venner*, 2009 s. 1-24 (s. 4).

Fremstillingen bygger på alminnelig juridisk metode. Det tas derfor utgangspunkt i ordlyden i barnevernloven § 4-21:

”Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet. Før et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves, skal barnets fosterforeldre gis rett til å uttale seg.

Partene kan ikke kreve at en sak om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse skal behandles av fylkesnemnda dersom saken har vært behandlet av fylkesnemnda eller domstolene de siste tolv måneder. Er krav om opphevelse i forrige vedtak eller dom ikke tatt til følge under henvisning til § 4-21 første ledd annet punktum, kan ny behandling bare kreves der det dokumenteres at det har funnet sted vesentlige endringer i barnets situasjon.”

Etter alminnelig juridisk metode må bestemmelsen tolkes i lys av de andre rettskildene, herunder barnevernlovens forarbeider og formålsbetraktninger, de barnevernrettslige hovedprinsippene, rettspraksis, etterarbeider og juridisk teori.

Hva gjelder rettspraksis tar oppgaven utgangspunkt i saker fra Høyesterett etter den nye barnevernloven av 1992. Vilkårene for tilbakeføring i § 48 i den opphevede lov om barnevern fra 1953¹² er imidlertid bortimot tilsvarende som nåværende lov, slik at rettspraksis fra 1953-loven også vil kunne være aktuell.¹³ Rettspraksis fra lavere rettsinstanser og vedtak fra fylkesnemnda vil også benyttes, selv om disse har lavere rettskildemessig vekt. De kan likevel gi kvantitative bidrag til analysen.

I rene tolkningsspørsmål eller spørsmål av prosessuell karakter, kan høyesterettsavgjørelser være prejudikater eller retningslinjer. Ved realitetsavgjørelser med stort innslag av skjønn,

¹² Lov 17. juli 1953 nr. 14 (opphevet).

¹³ Se bl.a. Rt. 1992 s. 1303 og Rt. 1996 s. 1203.

hvor saken blir vurdert ut fra den konkrete situasjonen for det enkelte barn, har dommene imidlertid til dels et rettskildemessig særpreg og mindre prejudikatsverdi.¹⁴

Barns rettigheter ble styrket ved at § 102 og § 104 ble inntatt i Grunnloven under kapittelet om menneskerettigheter.¹⁵ Grunnloven § 102 hjemler retten til privat- og familieliv. Grunnloven § 104 hjemler barns rettigheter, blant annet barnets rett til å bli hørt i første ledd andre punktum, samt hensynet til barnets beste i andre ledd. Begge grunnlovsbestemmelsene vil være sentrale og gjøres nærmere rede for i den videre analysen.

1.4 Internasjonal rett

Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse må også vurderes i lys av Norges internasjonale forpliktelser. Norge har gjennom menneskerettsloven¹⁶ inkorporert Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) av 4. november 1950 i norsk rett. Også FNs konvensjon om barnets rettigheter (BK) av 20. november 1989 ble gjort til norsk rett gjennom endring i menneskerettsloven 1. august 2003.

Det følger av menneskerettsloven § 3 at bestemmelsene i konvensjonene skal ha forrang dersom det konstateres motstrid med annen lovgivning. Rettsanvenderen må derfor forholde seg til både EMK og barnekonvensjonen ved barnevernrettslige spørsmål.¹⁷

Både EMK og barnekonvensjonen er levende instrumenter som stadig utvikles og fortolkes i lys av uttalelser og avgjørelser fra de internasjonale håndhevingsorganene, blant annet Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) for fortolkningen av EMK.¹⁸ Barnekonvensjonen har imidlertid ikke konvensjonsopprettede håndhevingsorganer på samme måte som EMK.

¹⁴ Bendiksen og Haugli (2015) s. 33.

¹⁵ Grunnlovsvedtak 13. mai 2014.

¹⁶ Lov 21. mai 1999 nr. 30.

¹⁷ Bendiksen og Haugli (2015) s. 29.

¹⁸ *Ibid.* s. 30.

1.4.1 Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)

I forbindelse med tilbakeføringsvurderingen etter barnevernloven vil særlig EMK artikkel 8, som blant annet hjemler retten til et familieliv, gjøres gjeldende for barnet og foreldrene. Omsorgsovertakelse av barn representerer derfor i seg selv et inngrep i artikkel 8, og må dermed samsvare med lov, forfølge et legitimt formål og være proporsjonal.¹⁹

Hovedregelen i bvl. § 4-21, om at barnet skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre så fort de kan yte forsvarlig omsorg, kan derfor ses på som en forlengelse av prinsippene i artikkel 8 som verner familielivet. Saken *K og T mot Finland* trekkes gjerne frem i forbindelse med tilbakeføringssaker. Her presiserer EMD omsorgsovertakelsens midlertidige karakter og det klare målet om tilbakeføring.²⁰

1.4.2 FNs barnekonvensjon

FNs barnekonvensjon er rettslig bindende for alle stater som ratifiserer den, og skiller seg fra EMK ved at den tar sikte på å ivareta barns særlige stilling og behov.²¹ Konvensjonen som et hele skal tolkes i sammenheng med konvensjonens gjenstand og formål, jf. Wien-konvensjonen om traktatrett av 1969.²²

Barnekonvensjonen artikkel 3, 9 og 12 om henholdsvis hensynet til barnets beste, forholdet mellom barnet og dets foreldre samt barnets rett til å bli hørt, er av særlig betydning for tilbakeføringssakene etter bvl. § 4-21. Det samme gjelder de generelle kommentarene fra FNs Barnekomité. Disse har ikke rettslig bindende vekt, men er viktige retningslinjer for tolkningen av barnekonvensjonen.²³ Norsk Høyesterett anser Barnekomiteens kommentarer tilknyttet barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1 som et naturlig utgangspunkt ved tolkningen av barnets beste etter Grunnloven § 104 andre ledd.²⁴

¹⁹ Jf. EMK art. 8 nr. 2.

²⁰ *K. and T. v. Finland* 12.07.2001 (25702/94) avsnitt 178.

²¹ Lucy Smith "FNs konvensjon om barnets rettigheter" i *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, 2. utgave Oslo 2012 s. 17-30 (s. 17).

²² Smith (2012) s. 25.

²³ Kirsten Sandberg, "Barns rett til å bli hørt" i *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, 2. utgave Oslo 2012 s. 90-118 (s. 91).

²⁴ Rt. 2015 s. 93 (avsnitt 64).

I forbindelse med nevnte inkorporering av barnekonvensjonen i august 2003, ble det gjort flere endringer i norsk lovgivning. Her må særlig barnets rett til å uttale seg trekkes frem, hvor aldersgrensen for at barn *skal* høres ble senket fra 12 til 7 år.²⁵

1.5 Avgrensninger og veien videre

Oppgaven avgrenses slik at den ikke behandler tilbakeføring ved frivillig plassering etter bvl. § 4-4 fjerde ledd, hvor foreldrene når som helst kan kreve barnet hjem igjen. Krav om oppheving av omsorgsovertakelse etter foreløpig plassering hos biologisk forelder vil heller ikke behandles særskilt.²⁶

Barnevernloven gjelder for barn som oppholder seg i Norge og er under 18 år – det vil si umyndige – jf. bvl. § 1-3 og vergemålsloven²⁷ § 2 første ledd bokstav a. Barneverntjenesten kan gi samtykkebasert hjelp til vedkommende har fylt 23 år, jf. bvl § 1-3 andre ledd. Barn over 18 år kan dermed velge å flytte tilbake til sine foreldre uten at omsorgsovertakelsesvedtaket oppheves etter bvl. § 4-21.

I den videre fremstillingen presenteres først barnevernrettens hovedprinsipper og saksgangen for tilbakeføringssaker som grunnlag og utgangspunkt for spørsmål om tilbakeføring etter bvl. § 4-21. Deretter foretas en fremstilling av bestemmelsens ulike vilkår etter gjeldende rett, etterfulgt av en analyse av barnets rett til å bli hørt i tilbakeføringssaker. Avslutningsvis foretas det en rettspolitisk drøftelse av om reglene for tilbakeføring etter bvl. § 4-21 er til barnets beste.

²⁵ Knut Lindboe, *Barnevernrett*, 6. utgave, Oslo 2012 s. 241.

²⁶ Se Q-1993-835: Rundskriv fra Barne- og familiedepartementet 23.11.1993. Slike saker vil imidlertid behandles av nemnda på vanlig måte etter bvl. § 4-21, men da kun etter bestemmelsens første ledd første punktum.

²⁷ Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål.

2 Barnevernrettens hovedprinsipper og hensyn som har betydning for bvl. § 4-21

2.1 Innledning

Barnevernretten bygger på flere hovedprinsipper og hensyn som har betydning for anvendelsen av bvl. § 4-21. Spørsmål om tilbakeføring fordrer viktige og vanskelige avveininger mellom barnet og dets foreldre. Prinsippene kan bidra til å finne løsninger som gir barnet nødvendig hjelp og omsorg, og medvirke til trygge oppvekstsvilkår i tråd med barnevernlovens formål, jf. § 1-1.

Begrepet ”prinsipp” har flere betydninger. Det kan være uskrevne normer som er mer generelle eller vagere enn vanlige rettsregler.²⁸ Videre defineres *rettslige* prinsipper som en underkategori som rettsanvenderen har *plikt* til å vektlegge ved avgjørelser.²⁹

2.2 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet defineres tradisjonelt som at myndighetenes inngrep overfor borgerne krever hjemmel i lov, og det stilles krav til hjemmelens klarhet.³⁰ Prinsippet gjør seg gjeldende som skranke i barnevernssaker, ettersom myndighetene gjennom barnevernet kan iverksette svært inngripende tiltak overfor barn og foreldre uten deres samtykke.³¹

Barnevernlovens kapittel 4 hjemler særlige tiltak barneverntjenesten kan utføre.

Omsorgsovertakelsesvedtak etter § 4-12 og § 4-8, fratakelse av foreldreansvaret eller adopsjon etter § 4-20 anses som de mest inngripende tiltakene, ettersom barnet midlertidig eller permanent tas ut av den biologiske familie. Legalitetsprinsippet som tolkningsprinsipp

²⁸ Kirsten Sandberg, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, Oslo 2003 (doktorgradsavhandling) s. 35.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Bendiksen og Haugli (2015) s. 163.

³¹ Sandberg (2003) s. 37.

medfører at foreliggende bestemmelser må tolkes med forsiktighet, og utvidende tolkning av en inngrepshjemmel bør unngås.³²

Dersom omsorgsovertakelsesvedtaket *ikke* oppheves etter bvl. § 4-21, blir det i realiteten en forlengelse av tvangsvedtaket, slik at legalitetsprinsippet står sterkt. Motsetningsvis kan en eventuell oppheving av en omsorgsovertakelse også oppleves inngripende overfor barn som ønsker å bli værende hos fosterforeldrene, slik at prinsippet gjøres gjeldende som skranke. Prinsippet synes ikke å anvendes like strengt dersom hensynet til barnets beste trekker i motsatt retning, eller barnet har stort behov for beskyttelse.³³

2.3 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp innebærer at det ikke skal benyttes strengere tiltak hvis et mildere er tilstrekkelig for å oppnå formålet.³⁴ Prinsippet kommer gjennomgående til uttrykk i barnevernloven, selv om det ikke følger direkte av noen ordlydsbestemmelse. Det kan også anses som et forholdsmessighetsprinsipp, og har nær sammenheng med nødvendighetskravet etter EMK art. 8 som beskytter familielivet.³⁵

I barnevernloven kommer prinsippet særlig til uttrykk i § 4-12 andre ledd, hvor omsorgsovertakelse skal være siste utvei dersom det ikke kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved bruk av hjelpetiltak. Ved tilbakeføringssaker skal det også vurderes om bruk av hjelpetiltak kan medføre at foreldrene kan gi forsvarlig omsorg etter § 4-21 første ledd første punktum.³⁶

Hvorvidt en tilbakeføring etter omsorgsovertakelse er det mildeste inngrep beror på en konkret vurdering. Dersom omsorgssituasjonen er forsvarlig, er tilbakeføring ansett å være i tråd med det mildeste inngreps prinsipp, etter en alminnelig juridisk forståelse.³⁷ Prinsippet kan imidlertid slå annerledes ut for det barnet saken gjelder. Hva som innebærer det mildeste

³² Sandberg (2003) s. 37.

³³ *Ibid.* s. 38-39.

³⁴ *Ibid.* s. 40.

³⁵ *Ibid.* s. 41.

³⁶ Se bl.a. Rt. 1996 s. 1203.

³⁷ Hele avsnittet bygger på Sandberg (2003) s. 48-49.

inngrep for *barnet* avhenger blant annet av barnets relasjon til fosterhjemmet. Dersom barnet har bodd lenge i fosterhjemmet vil en tilbakeføring kunne oppleves svært inngripende. Det mildeste inngreps prinsipp ved tilbakeføringssaker bør derfor også vurderes fra barnets ståsted. Således blir spørsmålet hvem tilbakeføringen innebærer det mildeste inngrep for – for foreldrene eller barnet? Løsningen må også antas å sammenfalle med hensynet til barnets beste.³⁸

2.4 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp har lenge stått som utgangspunkt i norsk barnevernrett, og bygger på at det har stor egenverdi for barn å kunne vokse opp hos sine biologiske foreldre.³⁹

Barnevernlovens forarbeider presiserer viktigheten av at tiltakene som igangsettes for barnet ikke unødvendig bryter bånd mellom barnet og dets biologiske foreldre, og at målet i de fleste barnevernssaker er tilbakeføring til familien.⁴⁰

Prinsippets betydning ble også fremhevet i senere lovforarbeid angående kriteriene for tilbakeføring etter bvl. § 4-21:

”Det ligger i vår samfunnsordning at foreldrene oppdrar sine egne barn. Tilknytning til de biologiske foreldre er i seg selv en ressurs for barnet. Den omstendighet at foreldrene en gang har vært i en situasjon hvor de ikke maktet sin oppgave, skal ikke i seg selv diskvalifisere dem på lengre sikt.”⁴¹

Det biologiske prinsipp er forankret i hovedregelen etter § 4-21 første ledd første punktum om at tilbakeføring *skal* skje så fort de biologiske foreldrene kan påvise forsvarlig omsorg.

Unntak fra hovedregelen gjøres dersom tilbakeføringen vil medføre *alvorlige problemer* for barnet grunnet dets *tilknytning* til fosterhjemmet.

³⁸ Det redegjøres nærmere for hensynet til barnets beste i oppgavens kapittel 2.5.

³⁹ Lindboe (2012) s. 23.

⁴⁰ Innst. O. Nr. 80 (1991-1992) s. 6.

⁴¹ Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) s. 18-19 som viser til NOU 1985:18 s. 171.

Tilknytningskriteriet etter § 4-21 første ledd andre punktum nevnes i en lovutredning fra 2000 som eksempel på at det biologiske prinsipp er noe svekket til fordel for hensynet til barnets beste: ”Altså slik at hensynet til barnets beste, og barnets etablerte psykologiske tilknytning, veier tyngre enn hensynet til det biologiske opphavet.”⁴²

Det biologiske prinsippets innhold og vekt har vært gjenstand for mange diskusjoner.⁴³ Tendenser i rettspraksis og teori viser at prinsippet utgangspunkt i norsk barnevernrett synes å være noe svekket til fordel for hensynet til barnets beste. Et ekspertutvalg ledet av Magne Raundalen (heretter Raundalenutvalget) leverte i 2012 sin utredning hvor det biologiske prinsippets plass i barnevernretten ble drøftet.⁴⁴ Etter en gjennomgang oppsummerer utvalget at det biologiske prinsipp i seg selv ikke tillegges avgjørende vekt ved barnevernets vurderinger: ”Spørsmålet og utfordringen i praksis blir å avgjøre hvilken vekt prinsippet skal tillegges i det konkrete tilfellet og når det må anses best for barnet at det biologiske prinsippet fravikes”.⁴⁵

Raundalenutvalget anbefalte å innføre et nytt barnevernrettslig prinsipp om utviklingsstøttende tilknytning ved vurdering av vanskelige avgjørelser i barnevernsaker.⁴⁶ I etterkant av forslaget har Høyesterett uttalt følgende i Rt. 2012 s. 1832 (avsnitt 30):

”Anbefalingen har møtt motbør, idet flere høringsinstanser har vært kritiske. Det fremstår på den bakgrunn som uklart hva som vil komme ut av utvalgsarbeidet. Avgjørelsen i denne saken må uansett bygge på gjeldende rett, og i så måte gir utredningen på dette punkt etter mitt syn liten veiledning.”

I proposisjonen som etterfulgte utredningen stod regjeringen fast ved at prinsippet om barnets beste fortsatt skal være det grunnleggende prinsipp i alt barnevernfaglig arbeid. Regjeringen støttet likevel at ”... tilknytnings- og relasjonskvalitet er et svært viktig moment i

⁴² NOU 2000:12 s. 181

⁴³ Bendiksen og Haugli (2015) s. 163.

⁴⁴ NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling.

⁴⁵ *Ibid.* s. 50.

⁴⁶ *Ibid.* punkt 6.8.1.

barnevernets vurderinger. Dette er momenter som naturlig skal inngå i den konkrete og helhetlige vurderingen av barnets beste.”⁴⁷

Høyesterettsuttalelsen og nevnte forarbeid kan dermed tale for at det utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp enda ikke kan anses som gjeldende rett.

2.5 Hensynet til barnets beste

Hensynet til barnets beste er det grunnleggende prinsippet i norsk barnevernrett, og innebærer at ”barnevernet skal foreta en helhetlig og skjønnsmessig vurdering av hva som vil være til barnets beste i det enkelte og konkrete tilfellet. Barnets grunnleggende behov for beskyttelse og omsorg skal vektlegges framfor foreldrenes rettigheter.”⁴⁸

Prinsippet går igjen i hele barneretten, både på privat- og offentligrettslig område, og i ulike situasjoner og tilfeller. Det kan derfor spørres om prinsippet risikerer å bli innholdsløst, slik Sandberg spør i sin doktorgradsavhandling.⁴⁹ Prinsippet har imidlertid blitt aktualisert og fått større tyngde etter å ha blitt grunnlovsfestet i fjor, jf. Grunnloven § 104 andre ledd:

”Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.”

I etterkant av at barnets beste ble innført i Grunnloven har Høyesterett i Rt. 2015 s. 93, med henvisning til FNs Barnekomité sine merknader, fremhevet at ved avveiningen mot andre interesser *skal* hensynet til barnets beste ha *stor vekt* – det er ikke bare ett av flere momenter i en helhetsvurdering: ”Barnets interesser skal danne utgangspunktet, løftes spesielt frem og stå i forgrunnen.”⁵⁰ Høyesterett har således langt på vei lagt til grunn Barnekomiteens egne

⁴⁷ Prop.106 L (2012-2013) s. 82.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Sandberg (2003) s. 50.

⁵⁰ Jf. Rt. 2015 s. 93 (avsnitt 65), som viser til FNs Barnekomités General Comment No. 14 (2013) avsnitt 6.

tolkningsuttalelser, og hensynet til barnets beste danner utgangspunktet for vurderingen.⁵¹ Dommen gjaldt overprøving av vedtak om utvisning og familiegjenforening.

Tilbakeføringssak etter bvl. § 4-21 har hittil ikke vært behandlet i Høyesterett etter grunnlovsendringen. Det kan spørres om den fremtidige betydningen og vekten av barnets beste vil bli vurdert annerledes i tilbakeføringssaker etter grunnlovfestingen og nevnte høyesterettsdom. Spørsmålet drøftes nærmere i oppgavens kapittel 6.

Videre følger hensynet til barnets beste av FNs barnekonvensjon artikkel 3 nr. 1 som ved norsk oversettelse lyder:

”Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.”

I tråd med inkorporeringen av FNs barnekonvensjon er prinsippet forankret som grunnprinsipp og bærebjelke innledningsvis i barnevernlovens kapittel fire, som regulerer særlige tiltak barneverntjenesten kan igangsette. Det følger av § 4-1 første ledd at:

”Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.”

Begrepet barnets beste er svært skjønnsmessig. Det finnes ingen felles eller entydig definisjon av begrepet, og dets meningsinnhold er svært varierende.⁵² Herunder vil barnets uttalerett være et relevant moment.

⁵¹ Elisabeth Stang Gording, ”Grunnloven § 104 – en styrking av barns rettsvern?” i *De Castbergske barnelover 1915-2015*, Oslo 2015 s. 102-139 (s. 131).

⁵² Bendiksen og Haugli (2015) s. 22.

2.5.1 Særlig om barnets rett til å bli hørt

Barnets rett til å bli hørt, rett til medvirkning eller uttalerett, er sammen med de nevnte hovedprinsippene en viktig del av å sikre hensynet til barnets beste.⁵³ I følge Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet er det av ”vesentlig betydning at barnets perspektiv og meninger inkluderes i vurderingen av hva som er barnets beste.”⁵⁴ Det er således en nær forbindelse mellom barnets beste og barnets uttalerett. Sandberg skriver: ”Ved siden av at uttaleretten i seg selv ivaretar barnets menneskeverd, kan barnets uttalelser ha betydelig interesse i opplysningen av en sak. Ivaretakelsen av denne retten vil dermed være viktig for barneperspektivet i dets egentlige forstand, som innebærer at forholdene ses med barnets øyne.”⁵⁵

Barnet har kun en rett til å uttale seg, det foreligger ingen plikt. Det er således ikke nødvendig at barnet skal ha en mening om utfallet av saken, da det kan tenkes situasjoner der barnet helst vil slippe å uttrykke sin mening.⁵⁶ Eksempelvis kan det i tilbakeføringssaker etter bvl. § 4-21 være vanskelig for barnet å ta stilling til om det vil fortsette å bo i fosterhjemmet eller vil hjem igjen til sine biologiske foreldre.

Barnets rett til å bli hørt ble som nevnt innledningsvis grunnlovfestet i fjor. Grunnloven § 104 første ledd lyder:

”Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.”

Menneskerettighetsutvalget fremhevet grunnlovsbestemmelsen som ”et bidrag til å opprettholde barnets menneskeverd, samt være en forutsetning for barnets mulighet, nå og senere, til å ta del i samfunnet og i demokratiske beslutningsprosesser.”⁵⁷ Videre vil

⁵³ Prop.106 L (2012-2013) s. 82-83.

⁵⁴ *Ibid.* s. 210.

⁵⁵ Sandberg (2012) s. 93.

⁵⁶ Prop.106 L (2012-2013) s. 140

⁵⁷ Dok. nr.16 (2011-2012) s. 191.

grunnlovsbestemmelsen ”særlig kunne benyttes som et tolkningsmoment ved fortolkningen av annen lovgivning.”⁵⁸

Barnekonvensjonen artikkel 12 var en viktig inspirasjon for innføringen av barnets rett til å bli hørt i Grunnloven.⁵⁹ Den norske oversettelsen lyder:

- ”1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.”

Etter artikkel 12 nr. 1 skal barnets synspunkter tillegges *behørig vekt* etter barnets alder og modenhet. Dette omfatter at barnet har rett til å si sin mening, bli lyttet til og at det barnet sier blir tatt hensyn til.⁶⁰

Barnets rett til å bli hørt er ett av fire generelle prinsipper i barnekonvensjonen.⁶¹ De resterende er prinsippet om barnets beste i artikkel 3, ikke-diskrimineringsprinsippet i artikkel 2 og prinsippet om barnets rett til liv og utvikling i artikkel 6. FNs Barnekomité presiserer at det ikke foreligger motsetninger mellom artiklene om barnets beste og barnets rett til å bli hørt – barnets rett til å bli hørt er heller en fremgangsmåte for å nå målet om barnets beste.⁶²

⁵⁸ Dok. nr.16 (2011-2012) s. 191.

⁵⁹ *Ibid.* s. 190-191.

⁶⁰ Prop. 106 L (2012-2013) s. 140.

⁶¹ FNs Barnekomités General Comment No. 5 (2003), General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child, avsnitt 12.

⁶² FNs Barnekomités General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard, avsnitt 74.

Ser man barnekonvensjonen artikkel 12 opp mot Grunnloven § 104 favner førstnevnte bredere, ettersom det er tilstrekkelig at barnet blir *berørt* av spørsmålet for å ha rett til å bli hørt, mens det etter Grunnloven må *gjelde*, og dermed direkte angå, barnet selv.⁶³

Nasjonal spesiallovgivning forankrer også barnets rett til å bli hørt. Barnevernloven § 6-3 første ledd lyder:

”Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.”

Før nevnte lovendring i menneskerettsloven i 2003 var det kun barn over 12 år som etter § bvl. 6-3 hadde en ubetinget rett til å si sin mening i barnevernssaker.⁶⁴ Etter lovendringen ble imidlertid aldersgrensen senket til syv år. Yngre barns uttalerett beror på en konkret skjønnsmessig vurdering av om barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter.⁶⁵

Bestemmelsen skiller seg dermed fra barnekonvensjonen artikkel 12 som ikke har en nedre aldersgrense. FNs Barnekomité advarer mot dette, da det kan begrense barnets rett til å bli hørt.⁶⁶ Det følger heller ingen aldersgrense av ordlyden i Grunnloven § 104.

Hva gjelder *vekten* av barnets mening, så skal den vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet, jf. § 6-3. Forarbeidene presiserer at dette beror på en konkret vurdering, og at barnets mening ikke nødvendigvis skal ha avgjørende betydning.⁶⁷

Dersom barn over syv år ikke er gitt anledning til å uttale seg etter bvl. § 6-3 før en avgjørelse treffes, vil dette være en saksbehandlingsfeil.⁶⁸

⁶³ Bendiksen og Haugli (2015) s. 51.

⁶⁴ Kari Ofstad og Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, 5. utgave, Oslo 2009 s. 310.

⁶⁵ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 62 og § 6-3 første ledd første punktum.

⁶⁶ General Comment No. 12, avsnitt 21.

⁶⁷ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 32.

Barnets generelle medvirkningsrett i barnevernssaker følger av bvl. § 4-1 andre ledd:

”Barnet skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet. Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til. Departementet kan gi nærmere forskrifter om medvirkning og om tillitspersonens oppgaver og funksjon.”

Bestemmelsen står innledningsvis i kapittelet som hjemler barneverntjenestens særlige tiltak, hvor det som nevnt etter første ledd skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak i tråd med barnets beste. Andre ledd om barnets medvirkningsrett ble inntatt i 2013⁶⁹ og forplikter alle instanser som har oppgaver etter barnevernloven å gi barnet mulighet til medvirkning, samt å tilrettelegge for samtaler med barnet. Bestemmelsens anvendelsesområde er ment tilsvarende som bvl. § 6-3, følgelig barn over syv år og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter.⁷⁰

Videre har departementet fastsatt forskrift⁷¹ om medvirkning og tillitsperson, som blant annet angir medvirkningens formål og hva barnet skal informeres om. Forskriften hjemler også barnevernets ansvar for tilrettelegging for barnets medvirkning, samt bruken av barnets tillitsperson.

⁶⁸ Rt. 2012 s. 900 og Ofstad og Skar (2009) s. 313

⁶⁹ Lov 21. juni 2013 nr. 63.

⁷⁰ Kari Ofstad og Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, 6.utgave, Oslo 2015 s. 68.

⁷¹ Forskrift 1. juni 2014 nr. 697 om medvirkning og tillitsperson.

3 Tilbakeføringssakers bakgrunn og saksgang

3.1 Innledning

I dette kapittelet skal det redegjøres for bakgrunnen og den prosessuelle saksgangen til tilbakeføringssaker etter bvl. § 4-21. Fylkesnemnda som det første beslutningsorgan i slike saker presenteres også. Hensiktsmessigheten av saksadgangsreglene belyses i kapittel 6.

3.2 Kort om omsorgsovertakelse og samværsrett

Forutsetningen for tilbakeføringssakene er et vedtak om omsorgsovertakelse besluttet av fylkesnemnda, etter bvl. § 4-12 eller § 4-8.

Omsorgsovertakelse innebærer at det offentlige, ved barneverntjenesten, flytter barnet ut av hjemmet til fosterfamilier eller institusjoner.⁷² Foreldrene påføres en sterk begrensning i foreldreansvaret ettersom de fratas retten til å utøve den daglige omsorgen for barnet.⁷³

Det følger av bvl. § 4-12 andre ledd at omsorgsovertakelse er siste løsning. Hjelpetiltak i hjemmet skal først vurderes, og bestemmelsens vilkår er strenge, jf. bokstav a-d. Det må eksempelvis foreligge alvorlige omsorgsmangler, mishandling, alvorlige overgrep eller det må være overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd.

Forutsetningene er dermed i tråd med det biologiske prinsipp og det mildeste inngreps prinsipp. Lovforarbeidene fastslår imidlertid at hensynet til barnets beste må være avgjørende, og gå foran dersom det er motsetninger mellom foreldrenes behov og/eller ønsker og barnets

⁷² Lindboe (2012) s. 83.

⁷³ Ofstad og Skar (2015) s. 140.

omsorgs- og trygghetsbehov.⁷⁴ Viktigheten av at barnevernet griper inn tidlig, før barnet påføres skader, presiseres.⁷⁵

Et krav om tilbakeføring av barnet kan også skje på bakgrunn av omsorgsovertakelse etter § 4-8 andre ledd første punktum. Bestemmelsen gjelder barn som har vært frivillig plassert av foreldrene utenfor hjemmet i medhold av § 4-4 fjerde ledd. Videre hjemler bestemmelsens andre ledd andre punktum omsorgsovertakelse gjennomført på fødselsklinikken før barnet flytter hjem.

Omsorgsovertakelsens midlertidige karakter samsvarer med tilbakeføringsbestemmelsen i bvl. § 4-21 første ledd, hvor barnet i utgangspunktet skal tilbake til foreldrene dersom deres omsorgsevne er blitt god nok.

I de fleste tilfeller er omsorgsovertakelsen iverksatt når et overprøvingskrav av omsorgsovertakelsesvedtaket reises for domstolen. For domstolen vil derfor overprøving av omsorgsovertakelsen reelt bli et spørsmål om tilbakeføring etter § 4-21. Spørsmålet skal likevel vurderes etter reglene om omsorgsovertakelse i § 4-12, men rettsanvenderen skal ta hensyn til relasjoner som er etablert i mellomtiden.⁷⁶ Således kan også etterfølgende forhold og eventuelle skadevirkninger inngå i avgjørelsesgrunnlaget. Forholdet er av Høyesterett omtalt å være mer av teoretisk enn praktisk karakter.⁷⁷

Når fylkesnemnda fatter vedtak om omsorgsovertakelse, legges et viktig grunnlag for om det vil skje en tilbakeføring gjennom samværsretten etter bvl. § 4-19. Ved samværsvurderingen skilles det mellom kortvarige plasseringer, uavklarte plasseringer og langtidsplasseringer, hvor samværets omfang vil være avhengig av hvilken type plassering omsorgsovertakelsen gjelder.⁷⁸ Ved kortvarige og uavklarte plasseringer skal samværet skje hyppig for å gjøre en tilbakeføring lettere, mens samvær skal forekomme sjeldnere ved langtidsplasseringer.⁷⁹

⁷⁴ Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) s. 6.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Rt. 2006 s. 1672 (avsnitt 40).

⁷⁷ Rt. 2004 s. 1683 (avsnitt 30). Se også Ofstad og Skar (2015) s. 223.

⁷⁸ Rt. 2012 s. 1832 (avsnitt 31).

⁷⁹ NOU 1985:18 s. 162.

3.3 Tilbakeføringskravet

3.3.1 Barneverntjenestens oppfølgingsplikt

Barnevernloven § 4-16 pålegger barneverntjenesten en kontinuerlig og omfattende plikt til å følge opp omsorgsovertakelsesvedtaket, hvor både barnets og foreldrenes utvikling skal følges. Det skal vurderes om vilkårene for en tilbakeføring etter bvl. § 4-21 er tilstede, i tråd med det biologiske prinsippets utgangspunkt om at barn skal vokse hos sine foreldrene.

Barneverntjenestens oppfølgingsplikt er også et utslag av det mildeste inngreps prinsipp, det biologiske prinsipp og hensynet til barnets beste, hvor forarbeidene presiserer at ”plasseringen utenfor hjemmet ikke gjøres lengre enn det som er riktig sett ut fra hva som er best for barnet.”⁸⁰

3.3.2 Barneverntjenesten eller foreldrene mener det er grunnlag for tilbakeføring

Det er fylkesnemnda⁸¹ som har vedtaksmyndighet til å treffe avgjørelse om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse, jf. § 4-21. Fylkesnemnda behandler ikke tilbakeføringskrav etter eget initiativ, da det er kommunens barneverntjeneste som er pliktig til å forberede og fremme tilbakeføringssak både på egne eller privat parts vegne. jf. § 7-10 henholdsvis første og andre ledd.

Partsforholdet i tilbakeføringssakene består av barnets biologiske foreldre og det offentlige. Det er den eller de av foreldrene med foreldreansvar og daglig omsorg for barnet etter barneloven⁸² som har rettslig interesse i å reise søksmål om tilbakeføring etter bvl. § 4-21.⁸³ Barnets fosterforeldre er ikke parter i saken, men har rett til å uttale seg, jf. bestemmelsens første ledd tredje punktum.

⁸⁰ Ot.prp. nr. 64 (2004-2005) punkt 4.1.

⁸¹ Se kapittel 3.4.

⁸² Lov 8. april 1981 nr. 7.

⁸³ Jf. bl.a. Rt. 2004 s. 875 (avsnitt 18).

Barnet kan opptre som part i egen sak fra det er 15 år, og fylkesnemnda kan unntaksvis innvilge barn under 15 år partsrettigheter, jf. bvl. § 6-3 andre ledd. Tross manglende partsevne har barnet rett til å ytre sin mening og bli hørt, jf. nevnte bvl. § 6-3 og § 4-1, Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 12.

3.3.3 Begrensninger i adgangen til å kreve tilbakeføring etter § 4-21 andre ledd

Av bvl. § 4-21 andre ledds første og andre punktum følger to begrensninger for å reise ny tilbakeføringssak.

Første punktum forankrer en ettårsfrist for partene i å reise ny tilbakeføringssak i fylkesnemnda. Kravet kan avvises dersom det er under 12 måneder siden saken sist ble behandlet.

Ordlyden ”partene” tilsier at verken den private part eller barneverntjenesten kan reise ny tilbakeføringssak innen 12-månedersfristen. Minstefristen vil likevel i praksis bare gjelde den private part. Barneverntjenesten plikter å reise sak dersom vilkårene for å opprettholde omsorgen ikke lenger synes å foreligge, og fylkesnemnda står fritt til å behandle en tilbakeføringssak dersom forholdene har endret seg, til tross for at fristen fortsatt løper.⁸⁴

Andre punktum gir en utvidet adgang til å nekte behandling av tilbakeføringskrav når tilbakeføringskrav tidligere ikke er tatt til følge grunnet barnets tilknytning til fosterhjemmet etter § 4-21 første ledd andre punktum. Ny behandling kan i slike tilfeller kan bare kreves dersom det kan dokumenteres at det har skjedd ”vesentlige endringer” i barnets situasjon.

Denne ytterligere sperrefristen ble tilføyd ved lovendring i 2006.⁸⁵ Sperrefristens formål er ”å sikre ro og stabilitet rundt barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for”.⁸⁶

⁸⁴ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 56 og Bendiksen og Haugli (2015) s. 258.

⁸⁵ Lov 1. desember 2006 nr. 65.

⁸⁶ Ot.prp. nr.76 (2005-2006) s. 126.

Eksempler på ”vesentlige endringer” er at fosterforeldrene sier opp fosterhjemskontrakten eller at det oppstår andre problemer slik at barnet ikke lenger kan bli boende i fosterhjemmet.⁸⁷ Adgangen til ny prøving er ikke bare tiltenkt endringer tilknyttet barnets forhold til fosterforeldrene. Tilfeller der barnets forhold til de biologiske foreldre utvikler seg annerledes enn forutsatt omfattes også.⁸⁸

3.4 Beslutningsorganet

3.4.1 Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

Fylkesnemnda er et statlig domstollignende forvaltningsorgan som er uavhengig av departementet. Det er kun domstolene som kan overprøve fylkesnemndas vedtak, og saksbehandlingen er i hovedsak tilsvarende tingrettens.⁸⁹

3.4.2 Alminnelig prosessordning

Saksbehandlingsreglene følger av barnevernlovens kapittel 7 og bygger på og henviser til tvisteloven⁹⁰. Forhandlingsmøtet går som tingrettens hovedforhandling, og vedtakene skal begrunnes som dommer, jf. bvl. § 7-19. Ivaretagelsen av det kontradiktoriske prinsipp og partenes rett til å uttale seg står sterkt.⁹¹

Sakens parter skal i utgangspunktet bli hørt ved muntlige forklaringer for en fulltallig fylkesnemnd, jf. § 7-3 andre ledd bokstav b jf. bokstav c. Bestemmelsen fastslår at det skal legges til rette for kontradiksjon, muntlighet og umiddelbarhet.

3.4.3 Spesielle prosessordninger

Nemndsleder kan med hjemmel i bvl. § 7-13 avvise tilbakeføringskrav dersom ettårsfristen eller den utvidede sperrefristen gjør seg gjeldende etter § 4-21 andre ledd.

⁸⁷ Bendiksen og Haugli (2015) s. 258.

⁸⁸ Ot.prp. nr.76 (2005-2006) s. 101.

⁸⁹ Lindboe (2012) s. 188.

⁹⁰ Lov 17. juni 2005 nr. 90: Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

⁹¹ NOU 2000:12, s. 190.

Videre hjemler kapittel 7 en mulighet for nemndsleder til å foreta en forenklet behandling ved tilbakeføringsvedtakene, både med og uten partenes samtykke. Det følger av § 7-14 andre ledd bokstav b og § 7-5 tredje ledd at nemndsleder kan treffe vedtak henholdsvis *uten forhandlingsmøte* og/eller *alene* dersom saken gjelder krav om ”endring” i et tidligere vedtak eller dom.

Slik ”endring” i § 7-5 og § 7-14 vil typisk være opphevelse av omsorgsovertakelse etter § 4-21. I teorien presiseres det at rettssikkerhetshensyn tilsier at ”bestemmelsen først og fremst benyttes i de tilfeller det ikke er lagt frem nye opplysninger av betydning i saken, og hvor den tidligere avgjørelsen derfor vil bli opprettholdt.”⁹² Det foreligger også en kombinasjonsmulighet av muntlig og skriftlig behandling etter § 7-14 tredje ledd.

Vilkårene for tvunget forenklet behandling er strenge. Det må være ”ubetenkelig hensett til sakens tema, vanskelighetsgrad, behovet for fagkyndighet, og hensynet til en forsvarlig behandling”, jf. § 7-5 tredje ledd og § 7-14 andre ledd bokstav b.

Tingretten har ikke samme klare mulighet til forenklet behandling. På dette punkt skiller fylkesnemnda sin saksbehandling seg fra domstolene. Dette blir nærmere belyst i oppgavens kapittel 6.4.3.

⁹² Ofstad og Skar (2015) s. 373.

4 Materielle vilkår for oppheving av omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-21

4.1 Innledning

Tilbakeføring etter bvl. § 4-21 beror på en konkret vurdering, hvor rettsanvenderen må ta stilling til sakens faktum sett opp mot lovens utgangspunkter og prinsipper. Barnevernlovens legalpresumsjon tilsier at det beste for barnet er å vokse opp hos sine foreldre, men den konkrete vurdering kan vise at tilbakeføring ikke nødvendigvis er til barnets beste.

Hovedregelen er at så snart de biologiske foreldrene kan påvise forsvarlig omsorg skal omsorgsovertakelsen oppheves, jf. bvl. § 4-21 første ledd første punktum. Unntaksvis skal det ikke skje en tilbakeføring dersom barnet har så sterk tilknytning til sitt fosterhjem at flytting derfra kan medføre alvorlige problemer for barnet, jf. bvl. § 4-21 første ledd andre punktum.

Det skal i det følgende gjøres rede for de materielle vilkårene i bvl. § 4-21 første ledds første og andre punktum. Barnets rett til å bli hørt ved tilbakeføringssakene belyses i kapittel 5.

4.2 Hovedregelen om tilbakeføring ved forsvarlig omsorg

Det første rettsanvenderen må ta stilling til i en tilbakeføringssak etter bvl. § 4-21, er om det er *overveiende sannsynlig* at foreldrene kan gi barnet *forsvarlig omsorg*. Spørsmålet er om det har skjedd slike endringer at barnet nå kan få god nok omsorg hos foreldrene. En slik endring kan ha skjedd hos foreldrene, barnet eller hos samtlige.

4.2.1 Skjerpet beviskrav – ”overveiende sannsynlig”

I 2009 ble beviskravet for at foreldrene skal kunne gi barnet forsvarlig omsorg skjerpet fra alminnelig sannsynlighet til ”overveiende sannsynlig”.⁹³ Bakgrunnen for innskjerpelsen var

⁹³ Lov 19. juni 2009 nr. 45.

en ytret bekymring fra Barne- og likestillingsdepartementet om at det forelå for stor usikkerhet angående foreldrenes omsorgsevne ved tilbakeføringsvurderinger, og hvilke farer en uforsvarlig tilbakeføring kan ha for barnet.⁹⁴

Med blant annet henvisning til Sandbergs nevnte doktorgradsavhandling, hvor hun konkluderte med at det ikke eksisterte noe fast sannsynlighetskrav ved forsvarlighetsvurderingen⁹⁵, foreslo departementet å innta et strengere beviskrav. Departementet sluttet seg til forslaget om å anvende begrepet ”overveiende sannsynlig”, som allerede er innarbeidet i bvl. § 4-8 andre ledd og § 4-12 første ledd bokstav d.⁹⁶

Det skjerpede beviskravet kan også forsvares ut fra hensynet til at barn som har opplevd omsorgssvikt og brutte relasjoner er særlig sårbare, og derfor må sikres en stabil og trygg omsorgssituasjon som imøtegår deres individuelle behov.⁹⁷ Departementet mente at det skjerpede beviskravet ikke strider mot EMK eller andre internasjonale forpliktelser som Norge er bundet av.⁹⁸

Ordlyden ”overveiende sannsynlig” tilsier mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt for at de biologiske foreldrene kan yte forsvarlig omsorg. Lovendringens forarbeider fastslår at ”... det kreves høy grad av sannsynlighet”.⁹⁹

Høyesterett har ikke problematisert det skjerpede beviskravet i en tilbakeføringssak etter bvl. § 4-21. I en lagmannsrettsdom fra 2015 kom retten etter en samlet vurdering til at ei 17-årig jente skulle tilbakeføres til far.¹⁰⁰ Det ble lagt vekt på at far var åpen for råd og veiledning, samt gikk i terapi. Således ble det ansett ”overveiende sannsynlig” at far kunne yte forsvarlig omsorg for datteren.

⁹⁴ Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) s. 20.

⁹⁵ Sandberg (2003) s. 256.

⁹⁶ Se drøftelsen i Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) punkt 3.2-3.4.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) s. 25.

⁹⁸ *Ibid.* s. 26.

⁹⁹ *Ibid.* s. 83.

¹⁰⁰ LB-2015-27705.

Særlig problematisk er det å vurdere tidligere rusmisbrukeres omsorgsevne, herunder sannsynligheten for om omsorgsforbedringen er varig og stabil. En lagmannsrettsdom fra 2014 gjaldt krav om oppheving av omsorgsovertakelse av en seks år gammel gutt.¹⁰¹ Gutten hadde bodd i fosterhjem hos sin tante og onkel fra han var to og ett halvt år gammel, fordi moren hadde vært tungt rusavhengig. Mor hadde på domstidspunktet gjennomført en vellykket rehabilitering og var i jobb. Etter en omfattende helhetsvurdering av hennes omsorgsevne, kom lagmannsretten til at det var ”overveiende sannsynlig” at hun kunne yte forsvarlig omsorg for gutten. For lagmannsretten forelå det ikke særlig grunn til bekymring for at moren ville få tilbakefall. Hennes imponerende innsats for å få orden på sin tilværelse, og at hun var i fast jobb med gode skussmål, ble særlig vektlagt.

Det kan synes som at bevisinnskjerpelsen representerer en innskrenking av det biologiske prinsipp til fordel for å finne en løsning som er til *barnets* beste. Innskjerpelsen har ført til at foreldrene i større grad må bevise sin omsorgsevne sammenlignet med tidligere. Beviskravet henger imidlertid nøye sammen med bestemmelsens neste vilkår.

4.2.2 Det må foreligge ”forsvarlig omsorg”

I det følgende er spørsmålet hva som ligger i vilkåret ”forsvarlig omsorg” etter bvl. § 4-21 første ledd første punktum.

Ordlyden tilsier at det er tilstrekkelig at de biologiske foreldrenes omsorg er *god nok* og ikke nødvendigvis optimal, men gir ingen videre retningslinjer. Omsorgen må imidlertid ligge godt over gjeldende terskel for å treffe omsorgsovertakelsesvedtak etter bvl. § 4-12.¹⁰² Det må dermed vurderes om foreldrenes omsorgsevne har endret seg, herunder om vilkårene som forelå ved omsorgssvikten ikke lengre er tilstede. Dette medfører ikke nødvendigvis at barnet tilbakeføres.¹⁰³

¹⁰¹ LB-2014-153189.

¹⁰² Bendiksen og Haugli (2015) s. 254.

¹⁰³ *Ibid.*

Av barnevernlovens forarbeider følger det at forsvarlig omsorg innebærer at foreldrene må kunne gi barnet et alminnelig og stabilt hjem.¹⁰⁴ Videre fastslår senere lovforarbeid at det må tas stilling til en rekke vurderingsmomenter, herunder "... om foreldrene kan ivareta de ytre rammene for forsvarlig omsorg, slik som bolig, klær, hygiene og nødvendig oppfølging i forhold til skole og fritid, samt om foreldrene kan ivareta barnets behov for følelsesmessig kontakt og trygghet."¹⁰⁵ Ut fra forarbeidene kreves det altså ikke noe ekstraordinært for å anse omsorgen som forsvarlig.

Det vises i den forbindelse ofte til følgende vurderingsmoment fra Høyesterett: "Det er etter barnevernloven ikke avgjørende om fosterforeldrene må anses mer skikket som omsorgspersoner enn foreldrene, eller at barnets bopel og andre oppvekstvilkår må antas å være "bedre" i fosterhjemmet."¹⁰⁶ Utsagnet kan sies å være mer samsvarende med det biologiske prinsippet fremfor hensynet til barnets beste. Dette drøftes nærmere i oppgavens kapittel 6.2.

Viktigere synes det å være at de biologiske foreldrene kan yte stabil god omsorg, jf. bvl. § 4-1 første ledd andre punktum. Forarbeidene viser til at foreldrenes omsorgsevne kan være forbedret – men likevel ikke antas å vedvare – og at risikoen for tilbakefall særlig gjelder tidligere rusmiddelbrukere.¹⁰⁷

Det skal også vurderes om foreldrenes omsorgsevne kan styrkes gjennom hjelpetiltak etter bvl. § 4-4.¹⁰⁸ Eksempelvis kom flertallet i Rt. 1996 s. 1203 til at farens omsorgssvakheter "kunne rettes opp ved hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4."¹⁰⁹

Foreldrenes omsorgsevne skal ikke vurderes isolert. Barnets konkrete omsorgsbehov må også være en del av denne helhetsvurderingen. Høyesterett har presisert at uttrykket *forsvarlig omsorg* "... må relateres til de utfordringer omsorgen i det konkrete tilfelle reiser - hvor

¹⁰⁴ NOU 1985:18 s. 171.

¹⁰⁵ Ot.prp. nr.69 (2008-2009) s. 19.

¹⁰⁶ Se Rt. 1996 s. 1684 (s. 1693) og tilsvarende Rt. 1996 s. 1203 (s. 1214).

¹⁰⁷ NOU 1985:18 s. 170.

¹⁰⁸ Bendiksen og Haugli (2015) s. 254.

¹⁰⁹ Rt. 1996 s. 1203 (s. 1214).

omsorgskrevende barnet er.”¹¹⁰ Det vil således være avgjørende om foreldrene kan ivareta barnets konkrete omsorgsbehov i tilstrekkelig grad, og dersom barnet har særlige behov får dette betydning for hva som må kreves av deres omsorgsevne.¹¹¹ Omsorgskravet kan eksempelvis bli større dersom barnet er ekstra krevende grunnet fysisk eller psykisk sykdom.

Tidligere nevnte lagmannsrettsdom fra 2014¹¹² illustrerer dette. Til tross for at det var overveiende sannsynlig at moren kunne yte forsvarlig omsorg, ble gutten likevel ikke tilbakeført med vekt på at han hadde fått så sterk tilknytning til sitt fosterhjem at morens omsorg ikke ville være tilstrekkelig. Gutten ble vurdert som sårbar og hadde et stort behov for stabilitet og ro. Lagmannsretten kom derfor til at det var til hans beste etter bvl. § 4-1 å ikke bli tilbakeført. Avvisningen av tilbakeføringen ble forankret i tilknytningskriteriet i andre punktum, men dommen illustrerer at foreldrenes omsorgsevne må vurderes opp mot barnets konkrete omsorgsbehov etter § 4-21 første punktum.

Situasjonen kan også være at rettsanvenderen har valget mellom to mindre gode løsninger for barnet. I Rt. 2004 s. 999 knyttet det seg betydelig usikkerhet til mors omsorgsevne i forhold til sønnens spesielle behov og atferdsproblemer. Samtidig hadde den tolv år gamle gutten utviklet en sterk motvilje mot fosterhjemmet og ville flytte hjem igjen. Motviljen var forsterket av mors negative innstilling til fosterhjemmet, og hennes ønske om å få gutten tilbake. Saken gjaldt overprøving av omsorgsovertakelsesvedtak etter bvl. § 4-12, men ettersom gutten befant seg i fosterhjem var det reelt sett tale om tilbakeføring, jf. § 4-21.

Høyesterett uttalte: ”Omsorgsovertakelsen bør bare opprettholdes dersom man med en rimelig grad av sikkerhet kan anta at [barnets] utvikling på lenger sikt blir best ved fortsatt omsorgsovertakelse.”¹¹³ Dette kunne ikke legges til grunn. Høyesterett fryktet heller en forverrelse av guttens situasjon dersom omsorgsovertakelsen ikke ble opphevet. Med avgjørende vekt på barnets beste ble gutten under betydelig tvil tilbakeført til sin biologiske mor – selv om mor ikke kunne gi han god nok omsorg. Ettersom Høyesterett sto mellom to mindre gode løsninger, synes avgjørelsen å falle på den mest pragmatiske og fremtidsrettede

¹¹⁰ Rt. 1997 s. 170 (s. 175).

¹¹¹ Ofstad og Skar (2015) s. 218.

¹¹² LB-2014-153189.

¹¹³ Rt. 2004 s. 999 (avsnitt 65).

løsning, som i størst mulig grad ivaretok guttens ønske. Det redegjøres nærmere for vektleggingen av guttens ønske om å tilbakeføres i oppgavens kapittel 5.

4.2.3 Hvor bundet er rettsanvenderen av omsorgsovertakelsessaken?

En problemstilling av prosessuell karakter i tilbakeføringssakene, er hvor bundet fylkesnemnda eller domstolen er av den tidligere omsorgsovertakelsessaken. Skal faktum i omsorgsovertakelsessaken legges til grunn, slik at tilbakeføringsvurderingen etter § 4-21 foretas ut fra en totalvurdering av sakens nye omstendigheter – eller skal det skje en helt ny vurdering av både det tidligere og nye faktum? Sistnevnte vil i praksis innebære en overprøvelse av omsorgsovertakelsessaken, slik at en lavere instans overprøver en høyere instans sin rettskraftige avgjørelse. Et eksempel kan illustrere dette: Lagmannsretten har truffet avgjørelse i et omsorgsovertakelsesspørsmål, hvor barneverntjenesten overtar omsorgen for barnet. Etter ett år begjæres tilbakeføring etter bvl. § 4-21, som fylkesnemnda som førsteinstans skal ta stilling til. Vurderingen vil ofte kunne skje ut fra mye av det samme faktum som var grunnlaget for lagmannsrettens dom. Spørsmålet blir hvor bundet fylkesnemnda i slike tilfeller er av lagmannsrettens rettskraftige avgjørelse.

Barnevernloven regulerer ikke spørsmålet.

Forarbeidene fastslår at ved vurderingen av om foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg, skal det foretas både en nåtids- og fremtidsvurdering.¹¹⁴ Således angis ingen fortidsvurdering for hva som tidligere er lagt til grunn.

Dette støttes også av rettspraksis. Høyesterett har flere ganger lagt til grunn at avgjørelsen om tilbakeføring skal treffes ut fra situasjonen slik den er på domstidspunktet.¹¹⁵ I Rt. 1997 s. 170 presiserte Høyesterett dette utgangspunkt med at ”Om avgjørelsen om å overta omsorgen for [barnet] var riktig eller gal da den ble truffet, er i prinsippet ikke avgjørende. Men dagens situasjon har røtter i fortiden. Det som tidligere har skjedd, vil ha betydning for

¹¹⁴ Ot.prp. nr.69 (2008-2009) s. 19.

¹¹⁵ Se bl.a. Rt. 1991 s. 1355 og Rt. 1997 s. 170.

nåtidsvurderingen ...”¹¹⁶ Hovedvekten synes således å være knyttet til nåtiden. En omfattende fortidsvurdering vil også være lite hensiktsmessig for å klarlegge spørsmålet om foreldrene nå – på domstidspunktet – kan yte tilstrekkelig god omsorg.

En senere høyesterettsdom uttaler at vurderingen skal skje ut fra forholdene slik de fremstår på domstidspunktet, det er ”... ikke nødvendig å ta stilling til om vilkårene for omsorgsovertakelse forelå da fylkesnemnda traff sitt vedtak.”¹¹⁷ Rettspraksis illustrerer dermed at det ikke skal foretas noen «omkamp» av de tidligere omsorgsovertakelsesvurderingene.

Den rettskraftige avgjørelsen vil dermed danne utgangspunktet for vurderingen av det som har funnet sted i ettertid, slik at tilbakeføringssaken vurderes ut fra avgjørelsestidspunktet.

4.3 Unntak fra hovedregelen ved alvorlige problemer grunnet barnets tilknytning til fosterhjemmet

Det har blitt redegjort for hovedregelens vilkår, som fastslår at barnet skal tilbakeføres dersom det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan utøve forsvarlig omsorg. Etter unntaket i § 4-21 første ledd andre punktum er imidlertid spørsmålet om flytting vil medføre *alvorlige problemer* for barnet grunnet *tilknytning* til fosterhjemmet. Momentene som inngår i dette tilknytningskriteriet skal i det følgende gjennomgås.

Tilbakeføringsbestemmelsen i den gamle barnevernloven av 1953 inneholdt ikke noe lovfestet vilkår om barnets tilknytning. Lignende unntak fra hovedregelen i lovens § 48 var imidlertid innfortolket gjennom høyesterettspraksis. Tilsvarende vurdering ble dermed også foretatt av Høyesterett i tilbakeføringssakene før barnevernloven av 1992.¹¹⁸

¹¹⁶ Rt. 1997 s. 170 (s. 175).

¹¹⁷ Rt. 2004 s. 1683 (avsnitt 33).

¹¹⁸ Lindboe (2012) s. 120.

4.3.1 Hva ligger i tilknytningskriteriet?

Slik det følger av ordlyden er unntaket i andre punktum todelt, samtidig som momentene henger sammen. Barnets *tilknytning* til fosterhjemmet må vurderes i lys av konsekvensene en tilbakeføring vil ha for barnet, herunder om flytting vil medføre *alvorlige problemer*.

Vilkåret ”alvorlige problemer” setter en nokså høy terskel. Det må foreligge problemer av en viss grad. Av forarbeidene følger det at ”... enhver flytting [vil] medføre problemer for et barn” og videre at ”Problemer av mindre alvorlig, eller forbigående karakter, bør derfor ikke være utslagsgivende dersom foreldrene ellers kan gi barnet en varig forsvarlig omsorgssituasjon.”¹¹⁹

Den høye terskelen følges opp i rettspraksis: ”Vurderingen etter andre punktum av skadevirkningene ved flyttingen, må skje ut fra forventet utvikling i et lengre tidsperspektiv, at det i en overgangsperiode kan oppstå problemer er ikke avgjørende.”¹²⁰ Det stilles dermed krav om problemer av en viss varighet.

Ordlyden ”kan føre til” tilsier imidlertid at det er tilstrekkelig at det foreligger en mulighet eller risiko for fremtidige problemer. Dersom tilbakeføringen *kan* medføre alvorlige problemer er dette tilstrekkelig for å hindre en tilbakeføring. Høyesterettspraksis har fastslått at det avgjørende er om tilbakeføringen vil utsette barnet for ”reell fare for skadevirkninger av betydning på lengre sikt”.¹²¹

Vurderingen av eventuelle skadevirkninger ved en tilbakeføring er sammensatt og individuell.¹²² Det kan blant annet avhenge av barnets situasjon i fosterhjemmet – herunder fosterhjems plasseringens varighet, kontakt med biologiske foreldre, barnets spesielle behov samt foreldrenes forutsetninger for å få barnet tilbake, med de utfordringene det medfører.

¹¹⁹ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) nederst på s. 55.

¹²⁰ Rt. 1997 s. 170, (s. 175).

¹²¹ Rt. 2004 s. 1683 (avsnitt 32). Se også Rt.1984 s. 289 (s. 298) og Rt. 1987 s. 805 (s. 811).

¹²² Hele avsnittet bygger på Ofstad og Skar (2009) s. 203. Se tilsvarende i Ofstad og Skar (2015) s. 220.

Det vil i det følgende tas utgangspunkt i slike momenter, i en analytisk fremstilling av høyesterettspraksis sin vurdering av tilknytningskriteriet.

I noen av høyesterettsdommene har barnets mening også vært en del av tilbakeføringsvurderingen. Dette blir behandlet nærmere i kapittel 5. Enkelte av avgjørelsene gjelder overprøving av omsorgsovertakelsesvedtak, men hvor omsorgsovertakelsen allerede er iverksatt. Ettersom det i realiteten vil være tale om tilbakeføring, utgjør også disse høyesterettsavgjørelsene en del av analysen.

4.3.2 Fosterhjemsplassingens varighet

Hvor lenge barnet har bodd i fosterhjemmet har nær sammenheng med barnets tilknytning, og kan øke risikoen for at flytting vil påføre barnet alvorlige problemer. I Rt. 1995 s. 479¹²³ hadde en åtte år gammel gutt bodd i fosterhjem i omtrent fem år. De sakkyndige mente derfor at gutten var sterkt tilknyttet fosterforeldrene, og at flytting ville være særlig vanskelig på grunn av den velfungerende omsorgssituasjonen. Videre uttalte førstvoterende: "... det biologiske prinsipp må nedtones i tilfeller som det foreliggende, hvor barnet har fått en så sterk tilknytning til fosterforeldrene og hjemmet."¹²⁴ Guttens langvarige fosterhjemsplassing bidro dermed til å svekke det biologiske prinsippets vekt. Gutten ble ikke tilbakeført. Som neste underkapittel illustrerer, kan prinsippet imidlertid få betydelig større vekt i andre tilfeller.

I en tilbakeføringssak fra 2002 var jenta fire år på domstidspunktet, og hadde bodd hos fosterforeldrene i cirka tre av sine leveår. Omsorgsovertakelsen var fattet ved akuttvedtak etter mors trussel om å ta livet av seg selv og jenta. Etter en konkret helhetsvurdering la førstvoterende vekt på de sakkyndiges vurdering om at jenta hadde en sterk følelsesmessig tilknytning til fosterfamilien: "Det er min vurdering at denne tilknytningen er så sterk at hun vil få alvorlige problemer ved en tilbakeføring til mor, problemer som mor ikke vil evne å avhjelpe, heller ikke ved at det settes inn hjelpetiltak fra barnevernets side."¹²⁵ Jenta ble ikke tilbakeført. Dommen illustrerer dermed et tilfelle hvor barnet har blitt plassert i fosterfamilie

¹²³ Saken ble behandlet etter § 48 i barnevernloven fra 1953, men som nevnt har ikke ny lov endret rettstilstanden angående tilknytningskriteriet.

¹²⁴ Rt. 1995 s. 479 (s. 485).

¹²⁵ Rt. 2002 s. 875 (s. 885).

etter første leveår, men som i løpet av et par år likevel har fått så sterk tilknytning til fosterhjemmet at det ikke ble tilbakeført.

4.3.3 Det biologiske prinsipp og samvær

Ved vurderingen av tilbakeføringens eventuelle skadevirkninger, skal betydningen av å vokse opp hos biologiske foreldre tillegges vekt.¹²⁶ I Rt. 1997 s. 170 gjaldt saken spørsmål om tilbakeføring av en etnisk pakistansk gutt. Guttens var på domstidspunktet seks år gammel og bodde hos en etnisk norsk fosterfamilie. Til tross for at han hadde bodd nesten fem år i fosterhjemmet, ble han tilbakeført. Førstvoterende fremhevet egenverdien av at barn vokser opp hos sine biologiske foreldre, og videre at: ”Når barnet vokser opp i en familie der det vet at det opprinnelig ikke hører hjemme, vil det kunne oppstå problemer eller konflikter av en annen karakter enn ellers når barnet begynner å søke etter sin identitet.”¹²⁷ Betydningen av det biologiske prinsipp ble forsterket fordi gutten kom fra en etnisk pakistansk familie.

Mindretallet mente imidlertid at tilknytningskriteriet var oppfylt, og at tilbakeføring ville fremstå som ”et dramatisk oppbrudd” for gutten.¹²⁸ Guttens forutsetning for å takle tilbakeføringen behandles i neste underkapittel.

Allerede ved omsorgsovertakelsesvedtaket legges det som nevnt visse føringer for tilbakeføring gjennom fastsettelse av samværsrett med biologiske foreldre.¹²⁹ Dette var tilfellet i 1997-dommen. Førstvoterende vektla her at gutten aldri mistet fullstendig kontakt og tilknytning til sin mor, og gjennom samvær ble han også kjent med sin far og to søstre.¹³⁰

Samvær kan dermed redusere barnets eventuelle skadevirkninger ved tilbakeføring, og således styrke vekten av det biologiske prinsipp. I en senere høyesterettsdom fra 2004 ble en vellykket og jevnlig samværsordning imidlertid ikke gitt avgjørende vekt. Samværet ble kun ansett å være ett av flere momenter i den samlede vurderingen.¹³¹

¹²⁶ Ofstad og Skar (2015) s. 221.

¹²⁷ Rt. 1997 s. 170 (s. 175).

¹²⁸ *Ibid.* (s. 179).

¹²⁹ Se kapittel 3.2

¹³⁰ Rt. 1997 s. 170 (s. 177).

¹³¹ Rt. 2004 s. 1683 (avsnitt 54).

Lite eller dårlig kontakt mellom barn og biologiske foreldre kan imidlertid *svekke* vekten av det biologiske prinsipp. I tidligere nevnte høyesterettsdom fra 1995¹³² ble guttens tilknytning til biologiske mor vurdert som svært svak. Førstvoterende viste til de sakkyndiges vurdering om at en tilbakeføring ville ha ”tilnærmet samme kvalitet som å ta et hvilket som helst barn og flytte det til ukjente mennesker.”¹³³ Guttens hadde derimot en sterk tilknytning til *fosterforeldrene*. Han ble ikke tilbakeført.

4.3.4 Barnets forutsetninger for å takle en tilbakeføring

Barnets konkrete forutsetninger for å takle et brudd med fosterfamilien er et viktig vurderingsmoment for Høyesterett. Herunder vurderes det ofte om barnet er robust.¹³⁴ I Rt. 2004 s. 1683 ble en syv og ett halvt år gamle jente ansett å være en ”aldersadekvat og robust pike”, men tilbakeføring kunne etter omstendighetene likevel bli problematisk i form av alvorlig og langvarig tapsopplevelse og depresjon.¹³⁵ Med avgjørende vekt på jentas alvorlige skadevirkninger ved en tilbakeføring ble omsorgsovertakelsen opprettholdt.

I Rt. 2006 s. 1308 hadde en 14 år gammel jente opplevd alvorlig omsorgssvikt, og ble plassert i fosterhjem ved akuttvedtak grunnet fysisk vold fra moren. I forbindelse med hennes forutsetninger for å takle tilbakeføringen, ble det fremhevet at hun etter omsorgsovertakelsen tydelig viste en mer balansert opptreden i forhold til omverdenen, men likevel hadde et stykke igjen før hun ville oppnå nødvendig trygghet og ro. Det ble fastslått at de positive tilegnelsene fra fosterhjemmet lett kunne gå tapt ved en tilbakeføring.¹³⁶ Jenta ble dermed ikke ansett robust nok for å tilbakeføres til mor.

I nevnte Rt. 1997 s. 170 – som gjaldt spørsmål om tilbakeføring av en pakistansk etnisk gutt – vektla flertallet at skadevirkningene ved en tilbakeføring trolig ikke ville vedvare for gutten, men kun foreligge i en overgangsperiode. Fosterhjemsplasseringen ble heller ikke ansett problemfri grunnet guttens pakistanske opprinnelse og kontakt med sin biologiske familie. Dette kunne påføre gutten en lojalitetskonflikt og ble av flertallet ansett å ha atskillig vekt av

¹³² Rt. 1995 s. 479.

¹³³ *Ibid.* (s. 485).

¹³⁴ Se bl.a. Rt. 1991 s. 668 og Rt. 1984 s. 289. Se også Sandberg (2003) s. 226.

¹³⁵ Rt. 2004 s. 1683 (avsnitt 53).

¹³⁶ Rt. 2006 s. 1308 (avsnitt 64).

hensynet til barnets beste etter bvl. § 4-1.¹³⁷ Mindretallet la imidlertid ytterligere vekt på en annen sakkyndigs oppfatning av gutten som "... et ualminnelig utrygt barn som i liten grad tåler endringer i forhold til det tilvante".¹³⁸ Å vurdere barnets konkrete forutsetninger kan således være problematisk i enkelte tilbakeføringssaker.

4.3.5 De biologiske foreldrenes forutsetninger

Høyesterett vurderer også de biologiske foreldrenes forutsetninger for å takle en tilbakeføring av barnet. Gode forutsetninger kan kompensere for barnets eventuelle problemer ved tilbakeføring. Momentet virker imidlertid å gli noe over i vurderingen av forsvarlig omsorg etter første punktum.

Mors manglende forståelse for barnets vanskelige situasjon ble fremhevet i nevnte Rt. 2002 s. 875: "Selv om mor har mange gode egenskaper, beskrives hun også som svært sta, lite samarbeidsvillig og svært lite fleksibel."¹³⁹ Det ble antatt at mor raskt ville bryte enhver kontakt mellom datteren og fosterfamilien, noe som ikke var et godt utgangspunkt for et nødvendig samarbeid dersom jenta skulle beholde sitt gode forhold til fosterhjemmet. Mor ble derfor ikke ansett å være i stand til å avhjelpe datterens alvorlige problemer i forbindelse med en tilbakeføring. Jenta ble ikke tilbakeført.

Sandberg poengterer at alminnelig tilstrekkelig omsorgsevne etter § 4-21 første ledd første punktum ikke nødvendigvis innebærer at "... foreldrene vil klare den spesielle oppgaven som ligger i en tilbakeføring."¹⁴⁰ Således synes ikke *forsvarlig omsorgsevne* å være tilstrekkelig dersom barnet har fått tilknytning til fosterhjemmet. Foreldrene må i tillegg kunne ivareta barnets konkrete omsorgsbehov når denne tilknytningen brytes.

¹³⁷ Rt. 1997 s. 170 (s. 177).

¹³⁸ *Ibid.* (s. 179).

¹³⁹ Rt. 2002 s. 875 (s. 884).

¹⁴⁰ Sandberg (2003) s. 211.

5 Barnets rett til å bli hørt i tilbakeføringssaker

5.1 Innledning

En tilbakeføringssak etter barnevernloven § 4-21 avgjør barnets fremtidige omsorgs- og boforhold. Utfallet spiller derfor en viktig og avgjørende rolle for barnets livssituasjon, oppvekst og fremtid. Følgelig vil barn ofte ha behov for – og ønske om – å uttale seg i slike saker, og det er viktig at det tas hensyn til barnas mening i vurderingen.

Barns rettigheter ved behandlingen av barnevernssaker kan deles i tre; barnets selvbestemmelsesrett, barnets rett til å bli hørt for å kunne påvirke en avgjørelse og spørsmålet om barnet kan utøve partsrettigheter i saken.¹⁴¹ Her vil særlig barnets rett til å bli hørt og å kunne påvirke en avgjørelse om tilbakeføring behandles.¹⁴²

Med barnets rett til å bli hørt vil jeg i det følgende legge til grunn barnets rett til å komme til orde og medvirke i tilbakeføringsavgjørelsen etter bvl. § 4-21. Dette gjennom å få anledning til å ytre eller formidle sine eventuelle meninger og ønsker. Hvor stor *vekt* barnets mening skal få, avhenger som nevnt av barnets modenhet og alder etter bvl. § 6-3. Barnets mening er ett av flere moment i helhetsvurderingen, og får derfor ikke alltid avgjørende betydning, da man også må se hen til sakens art.¹⁴³

Behovet for å styrke og fremme barnets rett til å bli hørt i barnevernssaker presiseres som viktig allerede i barnevernlovens forarbeider fra tidlig nittitallet.¹⁴⁴ Det følger imidlertid av senere lovforarbeid at: ”Til tross for bestemmelsene i barnekonvensjonen, barnevernloven og

¹⁴¹ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 79-80.

¹⁴² Det vises generelt til kapittel 2.5.1 om barnets rett til å bli hørt.

¹⁴³ Ot.prp. nr.45 (2002-2003) s. 63.

¹⁴⁴ Innst. O. nr. 80 (1991-1992) s. 6.

tilhørende forskrifter om at barn skal høres, ha uttalerett og informeres, blir barnets rett til deltakelse likevel ikke alltid tilstrekkelig ivaretatt i praksis.”¹⁴⁵

Senest i år har tema vært gjenstand for medias søkelys i forbindelse med Cand.san. Svein Arild Vis – forsker ved Universitetet i Tromsø – sin doktorgradsavhandling.¹⁴⁶ Avhandlingen viser at barn sjelden blir hørt i barnevernssaker, både med tanke på om saksbehandlerne i det hele tatt prater med barna, samt i hvor stor grad barnas meninger blir vektlagt.¹⁴⁷

I dette kapittelet skal det vurderes om barnas stemme i det hele tatt høres – og hvilken vekt deres mening eventuelt får – ved behandling av tilbakeføringssaker etter bvl. § 4-21. Som utgangspunkt presenteres først argumenter for hvorfor barn bør høres. Videre redegjøres det kort for hvordan fylkesnemnda ivaretar barnas uttalerett, samt for aktuell forskning tilknyttet dette. Deretter følger en analyse av hvilken vekt barnets mening tillegges i tilbakeføringssakene i høyesterettspraksis.

Det presiseres at dersom barnet er over femten år, og således part i barnevernssaken, har det alltid rett til å gi forklaring og til å bli hørt. Vekten av dets mening er imidlertid av interesse. En analyse av barnets rett til å bli hørt har likevel størst betydning i tilbakeføringssakene om yngre barn uten formell partsstatus etter bvl. § 6-3 andre ledd.¹⁴⁸

5.2 Hvorfor bør barnet høres i tilbakeføringssaker?

Barnet selv er kanskje det viktigste argumentet for at det bør høres i saker om tilbakeføring etter omsorgsovertakelse. Det er tilbakeføring av *barnet* det gjelder, og det er barnet som er hovedpersonen. Egenverdien av hvilke opplysninger og informasjon barnet besitter må ikke undervurderes i vurderingen om omsorgsovertakelsesvedtaket skal opphøre eller ikke.

¹⁴⁵ Prop.106 L (2012-2013) s. 131.

¹⁴⁶ http://www.nr.no/troms/ny-forskning_-_barn-blir-ikke-hort-i-barnevernssaker-1.12305285

¹⁴⁷ Aarskog (2015) s. 17 i *Labyrint*.

¹⁴⁸ Sandberg (2012) s. 103.

I proposisjonen for endringer i barnevernloven fra 2012-2013 presiseres det at barns selvfølelse, verdighet og grad av kontroll henger nært sammen: ”Lav delaktighet vil ofte føre til manglende trivsel. Dersom barna selv har vært delaktige i beslutninger som gjelder dem, får beslutningene større legitimitet. På samme måte vil hjelpen barna får, bli bedre tilpasset og ha større effekt når de selv får anledning til å gi tilbakemelding på hjelpen.”¹⁴⁹ Barnets uttalerett bør dermed prioriteres for å fremme barnets trivsel og verdighet, samt for å gi tilbakeføringsavgjørelsene ytterligere legitimitet.

Det er således vesentlige fordeler med at barnets mening høres og vektlegges i tilbakeføringssaker. Barn som sårbare rettssubjekter forsterker viktigheten av håndheve deres rettigheter, som de ikke er i stand til å ivareta selv når deres fremtid og bosituasjon skal vurderes etter bvl. § 4-21.

5.3 Barnets rett til å bli hørt i saker som avgjøres i fylkesnemnda

Angående ivaretagelsen av barnets stemme i fylkesnemnda skriver Lindboe at ”... når vedtaket foreligger, er barnets syn sjelden eller aldri noe premiss av betydning for resultatet. Ofte blir barnets syn kort referert uten noen drøftelse, og ofte blir vedtaket i strid med barnets syn.”¹⁵⁰ Barnets mening fremheves og vektlegges dermed i liten grad.

I en analyse av fylkesnemndas tilbakeføringsvedtak fra 2003, ble det anslått at barnets mening ble tillagt ”meget større vekt i sakene hvor nemnda besluttet tilbakeføring enn i sakene hvor nemnda besluttet fortsatt omsorg.” Det var stort sett eldre barn som var klare på hva de mente som ble tilbakeført.¹⁵¹

Videre avdekker forsker Vis’ nevnte doktorgradsavhandling at det i dag fortsatt er stor variasjon i hvordan barn inkluderes i barnevernssaker som avgjøres i fylkesnemnda. Hans

¹⁴⁹ Prop.106 L (2012-2013) s. 140.

¹⁵⁰ Knut Lindboe, ”Barns stemme i fylkesnemnda og ved rettslig overprøving”, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernfaglige spørsmål*, 2013 s. 81-82 (s. 81).

¹⁵¹ Toril Havik, Karen Hassel og Anne Poulsson, *Hjem igjen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernlovens paragraf 4-21*, Bergen 2003 s. 84.

funn viser at barn i mange saker overhodet ikke slipper til orde, og at barnets mening i ettertid ikke kan dokumenteres og etterprøves.¹⁵²

Barnets rett til å bli hørt synes ut fra dette generelt ikke tilstrekkelig ivaretatt i saker som avgjøres i fylkesnemnda. Dette gjelder både om barna i hele tatt får anledning til å uttale seg, og om deres mening vektlegges.

5.3.1 Barnets talsperson – barnets «talerør» i tilbakeføringssaker

Et virkemiddel for å ivareta barnets uttalerett i blant annet tilbakeføringssaker for fylkesnemnda, er å oppnevne en egen talsperson for barnet.

Det følger av bvl. § 7-9 at når fylkesnemnda behandler saker ”kan” fylkesnemnda oppnevne en egen talsperson for barnet. Av forarbeidene følger det at formålet med talspersonsordningen er å styrke rettssikkerheten ved at både barnets mening blir hørt og at saken belyses fra andre enn barneverntjenesten og foreldrene.¹⁵³

Det er gitt nærmere regler ved forskrift om barnets talsperson i fylkesnemndsaker¹⁵⁴.

Forskriften § 1 andre ledd fastslår at barn som er fylt syv år kan få oppnevnt talsperson. Det samme gjelder yngre barn, dersom de er i stand til å danne seg egne synspunkter. Dersom barnet selv ønsker en egen talsperson skal ønsket tillegges ”stor vekt”, og dersom barnet ikke ønsker egen talsperson skal dette være ”avgjørende”, jf. forskriften § 1 andre ledd.

Bestemmelsens første ledd fastslår at talspersonen skal fungere som barnets uavhengige «talerør».

Fylkesnemnda kan også velge å snakke med barnet direkte. Dette kan skje istedenfor en talsperson eller i tillegg til talsperson. Forskriften om talsperson gjelder etter sin ordlyd kun for fylkesnemnda, men domstolen benytter ofte samme talsperson, spesielt i saker hvor det ikke er oppnevnt sakkyndig.

¹⁵² Aarskog (2015) s. 17 i *Labyrint*.

¹⁵³ Innst. O. nr.126 (1992-1993) s. 5.

¹⁵⁴ Forskrift 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.

5.4 Hvilken vekt har barnets mening i Høyesterett?

Det skal i det følgende redegjøres for hvilken vekt barnets mening tillegges av Høyesterett i tilbakeføringssaker etter bvl. § 4-21. Analysen tar utgangspunkt i ulike aktuelle momenter i tilbakeføringsvurderingen. Avslutningsvis følger en oppsummering av analysen.

5.4.1 Barnets alder og vekslende mening

Alder er et viktig moment i forbindelse med barnets rett til å bli hørt. Dette følger eksplisitt av bvl. § 6-3 første ledd, som gir barn over syv år en ubetinget uttalerett og presiserer at barnets mening skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. FNs Barnekomité advarer imidlertid mot at barnets alder *alene* skal være avgjørende for vekten av barnets mening, men heller bør kombineres med en individuell vurdering av dets modenhet.¹⁵⁵

I Rt. 1984 s. 289 gjaldt saken tilbakeføring av en åtte år gammel gutt, hvor moren tidligere hadde bedt om hjelp til omsorg for gutten grunnet rus- og ekteskapsproblemer. Det forelå store betenkeligheter med en tilbakeføring på grunn av guttens sterke tilknytning til fosterfamilien. Han hadde også gitt til kjenne at han ønsket å bli hos fosterforeldrene. Uttalelsen ble imidlertid ikke ansett som ”overveid og selvstendig”, ettersom fostermoren etter tilrådning av barnevernskontorets psykolog hadde fortalt ham at han skulle bli i fosterhjemmet uten begrensning. Ut fra guttens *alder* ble han ikke ansett å kunne ”vurdere de langsiktige konsekvenser av de alternativer det er tale om.”¹⁵⁶ Guttens *modenhet* ble ikke vurdert. Omsorgen ble enstemmig opphevet og gutten ble tilbakeført.

Dommen er imidlertid fra 1984, over 30 år gammel, og tar utgangspunkt i barnevernloven av 1953 som ikke hadde tilsvarende bestemmelser om barnets rett til å bli hørt som dagens barnevernlov. Den har derfor svekket rettskildemessig vekt, men kan likevel illustrere en utvikling av hvordan Høyesterett vektlegger barnets mening.

¹⁵⁵ FNs Barnekomités General Comment No. 12, avsnitt 29.

¹⁵⁶ Rt. 1984 s. 289 (s. 299-300).

Videre kan vekslende eller skiftende mening redusere vekten av barnets ønsker for omsorgssituasjonen. Dette gjelder også eldre barn. I Rt. 1996 s. 1684 reiste foreldrene forgjeves krav om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse for tre barn etter bvl. § 4-21. Høyesteretts flertall vurderte to av barna på 13 og 15 år sin rett til å bli hørt, og viste til at begge barna var i en alder hvor deres syn på en tilbakeføring skal vektlegges i tråd med bvl. § 6-3 første ledd. Til tross for deres alder, ble barnas ønsker ansett å være for vekslende. Førstvoterende nøyde seg med å nevne deres rett til å bli hørt, men fant ellers ”liten veiledning i deres uttalelser.”¹⁵⁷ Det forelå dissens 4-1, men dissensen angikk ikke barnets rett til å bli hørt.

I nevnte Rt. 2006 s. 1308 var det vedtatt omsorgsovertakelse grunnet fysisk vold fra mor. Jenta ønsket likevel å flytte hjem igjen. Hun fylte 15 samme året Høyesterett skulle vurdere kravet om tilbakeføring. Høyesterett presiserte at jentas alder tilsa at hun skulle bli lyttet til og tatt alvorlig, jf. bvl. § 6-3. Likevel uttalte førstvoterende: ”Etter min mening må det legges stor vekt på hennes oppfatning, men avgjørende alene kan den ikke være.”¹⁵⁸ Jentas tilbakeføringsønske måtte også holdes opp mot den risikoen hun kunne utsettes for ved en tilbakeføring. Hennes mening ble derfor ikke gitt avgjørende vekt. Jenta ble ikke tilbakeført til mor.

Et interessant moment fra samme dom er førstvoterendes sammenligning av barnevernloven § 6-3 og barneloven § 31. Etter sistnevnte bestemmelses andre ledd skal barnets mening tillegges *stor vekt* etter det er fylt 12 år. Tilsvarende finnes ikke i barnevernloven. Førstvoterende mente det ikke kan trekkes for sterke paralleller mellom bestemmelsene, da situasjonen for barnet er nokså annerledes ved en omsorgsovertakelse enn ved samlivsbrudd, hvor tvisten kun gjelder hvem av foreldrene som skal ha den daglige omsorgen.¹⁵⁹

Dette har i ettertid blitt noe kritisert og problematisert i teorien. Lindboe er enig i at det kan være vanskeligere for barnet å vurdere foreldrenes omsorgsevne i en barnevernssak, samt at barnets ønske og syn ikke kan være avgjørende i alle tilfeller. Likevel mener han det er ”... grunn til i større grad å vektlegge barnets syn ved avgjørelser i barnevernssaker enn det som

¹⁵⁷ Rt. 1996 s. 1684 (s. 1693).

¹⁵⁸ Rt. 2006 s. 1308 (avsnitt 60).

¹⁵⁹ *Ibid.* (avsnitt 59).

til nå har vært vanlig.”¹⁶⁰ Det etterlyses dermed større samsvar mellom vekten av barnets mening etter barneloven og barnevernloven.

5.4.2 Lojalitetskonflikt

Barnets lojalitet til de biologiske foreldrene kan bidra til å svekke vekten av barnets mening. I Rt. 1987 s. 289 prøvde Høyesterett riktigheten av vedtak om omsorgsovertakelse for en gutt og ei jente på henholdsvis 11 og 10 år. Begge barna hadde gjentatte ganger gitt uttrykk for at de ønsket å flytte tilbake til foreldrene, men deres mening ble ikke tillagt mye vekt.

Førstvoterende viste til følgende sakkyndiguttalelse: ”De sakkyndige har et bestemt inntrykk av at barnas ønske om å være hos foreldrene er genuine nok, men at det ikke reflekterer så meget følelser, men heller virker som en automatisk støtte til foreldrene.”¹⁶¹ Barnas mening ble således ansett å være utslag av en lojalitetskonflikt.

Førstvoterende anså det dermed ikke riktig å legge avgjørende vekt på barnas ønske fordi de ikke forsto konsekvensene av sine valg, og videre at det ikke ville være til barnas beste om ønsket skulle gjennomføres.¹⁶² Høyesterett kom i likhet med herredsretten til at barna ikke skulle tilbakeføres til sine biologiske foreldre.

Saken i Rt. 2004 s. 999 er tidligere nevnt i forbindelse med tilbakeføringsvilkårene i bvl. § 4-21. En 12 år gammel gutt hadde siden sine første leveår hatt alvorlige atferdsproblemer. Han hadde en sterk motvilje mot fosterhjems plasseringen, savnet sin mor og ønsket derfor å flytte hjem igjen. Høyesterett kom under betydelig tvil til at gutten skulle tilbakeføres.

Hva gjelder barnets rett til å bli hørt ble det vist til at barnets mening skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet, jf. bvl. § 6-3. Førstvoterende stilte imidlertid spørsmål ved den selvstendige vekten av guttens standpunkt grunnet påvirkning fra mor, samt guttens manglende evne til å innse hennes svakheter som omsorgsperson. Det ble likevel

¹⁶⁰ Lindboe (2013) s. 81-82.

¹⁶¹ Rt. 1987 s. 289 (s. 300).

¹⁶² *Ibid.* (s. 301).

presisert at ”Men selv om dette reduserer den selvstendige vekt av hans standpunkt, har det likevel stor betydning for om det er forsvarlig å opprettholde omsorgsovertakelsen.”¹⁶³

Førstvoterende vurderte spørsmålet i fremtidsperspektiv og viste til at gutten sannsynligvis ikke ville endre sin negative innstilling til fosterhjemmet grunnet morens påvirkningskraft. Dette medførte en betydelig fare for at hans motstand mot omsorgsovertakelsen og fosterhjemmet ville forverres og øke i styrke. Videre var det av betydning at dersom tilbakeføringen ikke skulle fungere, ville dette kunne medføre en positiv effekt ved at gutten fikk et bedre grunnlag for å forstå behovet for en eventuell ny omsorgsovertakelse.¹⁶⁴

5.4.3 Barnets tilknytning til fosterhjemmet

Hvordan barnets tilknytning vurderes etter bvl. § 4-21 første ledd andre punktum, er et viktig moment i vurderingen av hvilken vekt barnets mening skal tillegges.

Barnets situasjon i fosterhjemmet fikk avgjørende vekt i Rt. 2006 s. 1672. Saken gjaldt overprøving av fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse av en ni år gammel gutt. Høyesterett kom til at omsorgsovertakelsen skulle opprettholdes slik at barnet ikke ble tilbakeført til sine biologiske foreldre. Gutten ga selv uttrykk for at han ønsket å bli i fosterhjemmet på grunn av oppfølgingen han fikk fra fosterforeldrene. Hans ønske alene ble ikke gitt avgjørende vekt i avgjørelsen, men var ett av flere vurderingsmomenter. Med vekt på guttens positive utvikling og ønske om å bli i fosterhjemmet, samt fosterforeldrenes forsikring om at han kunne bli boende så lenge han hadde behov for det, fant Høyesterett at tilbakeføring ikke ville være til guttens beste.¹⁶⁵

I nevnte Rt. 2004 s. 1683 ble en jente på syv og ett halvt år ikke tilbakeført til sine biologiske foreldre. Jentas rett til å si sin mening i spørsmålet om tilbakeføring ble avslutningsvis svært kort omtalt under henvisning til bvl. § 6-3. Førstvoterende viste til den sakkyndiges samtaler med jenta, hvor hun hadde gitt uttrykk for at hun ikke visste hva hun ønsket. Psykologen

¹⁶³ Rt. 2004 s. 999 (avsnitt 54).

¹⁶⁴ *Ibid.* (avsnitt 66).

¹⁶⁵ Rt. 2006 s. 1672 (avsnitt 49).

tolket dette som ”et uttrykk for at hun har det greit som hun har det”.¹⁶⁶ At jenta var så kortfattet kan være et utslag av lojalitetskonflikt og forsvarer dermed Høyesteretts korte vurdering av hennes ønske. Viktigheten av en grundig ivaretagelse av barns rett til å bli hørt, aktualiserer imidlertid spørsmål om én enkel henvisning til barnets mening er en noe lettvint og pragmatisk løsning ved behandling av meningsens vekt.

5.4.4 Særlig om Rt. 2012 s. 900

Høyesteretts ankeutvalg tok i Rt. 2012 s. 900 et tydelig standpunkt angående barnets rett til å bli hørt ved avgjørelse om å avvise sak om tilbakeføring etter bvl. § 4-21 andre ledd andre punktum¹⁶⁷.

Ankeutvalget bemerket at lagmannsretten¹⁶⁸ hadde tatt et ”... uriktig rettslig utgangspunkt når den har lagt til grunn at avgjørelse etter barnevernloven § 4-21 andre ledd andre punktum kan treffes uten å la det aktuelle barnet få anledning til å bli hørt.”¹⁶⁹ Det ble henvist til bvl. § 6-3 og FNs barnekonvensjon artikkel 12. Det foreligger dermed saksbehandlingsfeil dersom barnet ikke høres. Videre presiserte ankeutvalget at: ”Det må imidlertid bero på en konkret vurdering hvordan spørsmålet skal forelegges for barnet”. I det konkrete tilfellet var barnet tildelt talsperson, slik at det rent faktisk hadde fått mulighet til å uttale seg. Lagmannsrettens dom ble dermed ikke opphevet.

At Høyesteretts ankeutvalg fremhever og avklarer det prosessuelle om at barn *skal* gis anledning til å bli hørt i avgjørelser etter bvl. § 4-21 andre ledd andre punktum, anses som et steg i riktig retning for barnets rett til å bli hørt i tilbakeføringssakene. Samtidig er ikke barnets rett til å bli hørt og inkludert i alle typer tilbakeføringssaker *alltid* til barnets beste. Å involvere barna kan medføre at de ikke får den ro og stabilitet som ut fra forarbeidene¹⁷⁰ var lovgivers begrunnelse for bestemmelsen. Det redegjøres nærmere for denne problematikken i kapittel 6.

¹⁶⁶ Rt. 2004 s. 1683 (avsnitt 58).

¹⁶⁷ Se kapittel 3.3.3 hvor bestemmelsen presenteres.

¹⁶⁸ LA-2011-116934.

¹⁶⁹ Rt. 2012 s. 900 (siste avsnitt).

¹⁷⁰ Ot.prp. nr.76 (2005-2006) s. 126.

5.4.5 Oppsummering

Analysen angående barnets rett til å bli hørt i tilbakeføringssaker fra Høyesterett illustrerer at barnets uttalerett i slike saker er styrket. Fra å så vidt bli nevnt i den første nevnte dommen fra 1984, til beslutningen fra 2012 hvor Høyesteretts ankeutvalg eksplisitt fremhever viktigheten av at barnet skal høres. Denne utviklingen, samt en mer omfattende lovregulering av barnets rett til å bli hørt, er viktige skritt i riktig retning.

I alle nevnte saker har barnet fått mulighet til å ytre sin mening. Likevel er Høyesteretts praksis nokså sprikende med tanke på hvor *grundig* barnets rett til å bli hørt behandles, og hvor mye barnets mening faktisk *vektlegges*. Vekten avhenger særlig av momenter som barnets alder og tilknytning til fosterhjemmet, samt om deres ønske er påvirket av en lojalitetskonflikt til de biologiske foreldrene.

Bedre lovmessig forankring sikrer ytterligere fokus på barnets rett til å bli hørt i tilbakeføringssaker. At barns rett til å bli hørt nå også er grunnlovsfestet er et tydelig signal fra lovgiver som kan ventes å gi utslag i fremtidig rettspraksis.

6 Er reglene om tilbakeføring til barnets beste?

6.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg foreta noen rettspolitiske vurderinger av reglene om tilbakeføring etter omsorgsovertakelse i barnevernloven § 4-21. Problemstillingen er om reglene om tilbakeføring, og slik de praktiseres, er til barnets beste. Barnets beste skal være en overordnet norm for drøftelsen, jf. Grunnloven § 104 andre ledd, barnekonvensjonen art. 3 nr. 1 og barnevernloven § 4-1 første ledd. Høyesterett har som nevnt i Rt. 2015 s. 93 (avsnitt 65) også fremhevet at hensynet til barnets beste skal danne utgangspunktet og stå i forgrunnen ved avveiningen av andre interesser.¹⁷¹

Det anses derfor hensiktsmessig å foreta en vurdering av om lovgivningen, slik den er i dag, ivaretar barnets beste på en tilfredsstillende måte.

6.2 Tilbakeføring ved "forsvarlig omsorg" - til barnets beste?

Hensynet til barnets beste kan komme i strid med tilbakeføringsplikten dersom de biologiske foreldrene kan yte forsvarlig omsorg etter § 4-21 første ledd første punktum, men hvor omsorgen vil bli *dårligere* enn den barnet får i fosterhjemmet.

Dersom det foreligger forsvarlig omsorg og unntaket om alvorlige problemer grunnet barnets tilknytning til fosterhjemmet ikke gjør seg gjeldende, så "skal" vedtaket om omsorgsovertakelse oppheves. Imidlertid kan det være stor forskjell mellom foreldres omsorg som så vidt vil tilfredsstille lovens krav, gjerne med hjelpetiltak, og den omsorg barnet har

¹⁷¹ Det vises til den nærmere presentasjon av dommen i oppgavens kapittel 2.5.

hatt i et meget godt fungerende fosterhjem. Forsvarligheten av at barnet ”skal” tilbakeføres til sine foreldre, når barnets beste er å bli boende hos fosterforeldrene, kan dermed problematiseres.

I juridisk teori argumenteres det for at det i slike situasjoner ikke skal foretas en helhetlig vurdering av hva som er best for barnet, da denne vurderingen er foretatt av lovgiver gjennom de spesifikke vilkårene i § 4-21.¹⁷² Det følger også av bestemmelsens ordlyd at vedtaket ”skal” oppheves.

Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om plikten til å oppheve omsorgsvedtak slik som i nevnte situasjon, vil være i strid med Grunnloven § 104 andre ledd om barnets beste. Som nevnt i Rt. 2015 s. 93 skal barnets beste danne utgangspunktet, løftes spesielt frem og stå i forgrunnen.

Det er derfor grunn til å vurdere om bvl. § 4-21 første ledd i tilstrekkelig grad ivaretar kravet til barnets beste. På den annen side vil det være et vesentlig brudd med det biologiske prinsipp å avgjøre et tilbakeføringskrav etter bvl. § 4-21 bare ut fra barnets beste.

6.3 Den «sovende» sperrefristen

Den tidligere presenterte sperrefristen i bvl. § 4-21 andre ledd andre punktum har som formål å hindre grunnløse overprøvinger av tilbakeføringssaker, og tar som nevnt sikte på å fremme ro og stabilitet for barnet i den omsorgssituasjonen det befinner seg i.¹⁷³ Formålet synes dermed å ivareta hensynet til barnets beste, ved å skjerme barn fra stadige belastende og opprivende tilbakeføringssaker.

Sperrefristen mister imidlertid noe av sin virkning, da forskning viser at unntaksvilkåret om barnets tilknytning til fosterhjemmet ofte ikke vurderes og tas stilling til som direkte grunnlag i tilbakeføringssakene for fylkesnemnda.¹⁷⁴ Følgelig kommer den utvidede sperrefristen i

¹⁷² Bendiksen og Haugli (2015) s. 256 og Ofstad og Skar (2015) s. 219-220.

¹⁷³ Ot.prp. nr.76 (2005-2006) s. 126.

¹⁷⁴ NOU 2012:5 s. 118 og Havik (2003) s. 62-63.

mange tilfeller *ikke* til anvendelse. I slike tilfeller står foreldrene dermed fritt til å fremme ny tilbakeføringssak så snart det har gått 12 måneder, jf. bvl. § 4-21 andre ledd første punktum. Den utvidede sperrefristen kan dermed synes å være en «sovende» bestemmelse det er behov for å vekke liv i.¹⁷⁵

En effektiv måte for å vekke liv i denne bestemmelsen, er å lovpålegge fylkesnemnda en plikt til å vurdere tilknytningskriteriet etter § 4-21 andre ledd andre punktum.¹⁷⁶ En slik plikt kan eksempelvis foreligge så fort barnet har vært plassert i fosterhjemmet i mer enn to år, slik Raundalenutvalget foreslår. Utvalget mener tilknytningskriteriet etter § 4-21 første ledd andre punkt skal vurderes uavhengig av om partene har anført dette.

Utredningen ble overgitt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i februar 2012, men det er fortsatt ikke foretatt endringer for å sikre en mer hensiktsmessig bruk av sperrefristen. En mer effektiv anvendelse av tilknytningskriteriet kan likevel gjennomføres uten lovendringer. Barneverntjenesten kan for eksempel oppfordres til å *anføre* alternativet mer konsekvent i tilbakeføringssaker. Videre kan fylkesnemnda ha større *fokus* på tilbakeføringsalternativet og *anvende* det hyppigere i sin saksbehandling.

6.4 Tilsier barnets beste et behov for ytterlige begrensning av saksanlegg ved tilbakeføringssaker?

6.4.1 Petter syv år

Jeg vil ta utgangspunkt i situasjonen advokat Mette Yvonne Larsen beskriver i sin artikkel ”Overprøvingsadgangen i barnevernssaker – til skade for barna?” om Petter på syv år. Petter har vært under barnevernets omsorg i to år, og opplevd to nye fylkesnemndsaker og fire rettssaker i løpet av sitt korte liv. De biologiske foreldrene krever stadig omsorgsovertakelsesvedtaket opphevet, gjerne så fort ettårsfristen etter bvl. § 4-21 andre ledd

¹⁷⁵ Mette Yvonne Larsen hevder dette for gammel tvistemålslov § 486 i ”Overprøvingsadgangen i barnevernssaker – til skade for barna?”, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernfaglige spørsmål*, 2005 s. 2-6 (s. 3).

¹⁷⁶ Hele avsnittet bygger på NOU 2012:5 punkt 9.5.1.

første punktum er oppfylt. Det Petter helst vil, er å bli boende i fosterhjemmet, og at hans biologiske mor skal akseptere dette så han slipper å være så sliten i hodet sitt.

En lagmannsrettsdom¹⁷⁷ fra i år illustrerer også Petters tilfelle. Saken gjaldt en ti år gammel gutt som allerede hadde opplevd ti saker i løpet av sitt liv. Lagmannsretten behandlet i denne saken spørsmål om guttens samvær med sin far, men tilbakeføringskrav etter bvl. § 4-21 var tidligere behandlet. Det er nettopp slike gjentatte, og i mange tilfeller grunnløse, tilbakeføringssaker som kan være belastende og opprivende for barna.

Når barn gjentatte ganger må ta stilling til sin fremtidige bo- og omsorgssituasjon kan de påføres uheldige bivirkninger som uro og bekymringer.¹⁷⁸ Dette gjelder særlig de over syv år fordi de *skal* informeres og høres etter bvl. § 6-3. Det er tale om barn som har opplevd alvorlig omsorgssvikt og brutte relasjoner, og derfor har særlig behov for en stabil omsorgssituasjon og tilværelse. Som vist i kapittel 5 kan også barnets lojalitetsplikt medføre samvittighetsproblemer når barnet skal ta stilling til hvilken omsorgssituasjon det ønsker.

6.4.2 Rt. 2012 s. 900 – et steg i riktig retning?

Jeg har tidligere påpekt at Høyesteretts ankeutvalg sitt standpunkt i Rt. 2012 s. 900 var et steg i riktig retning for å sikre barns uttalerett i tilbakeføringssaker. Likevel kan som nevnt motstående hensyn gjøre seg gjeldende i hensiktsmessighetsspørsmålet av at barnet for enhver pris skal høres. Etter ankeutvalgets beslutning *skal* barnet gis anledning til å bli hørt ved tilbakeføringsvurdering etter bvl. § 4-21 andre ledd andre punktum. Samtidig er formålet med sperrefristen i § 4-21 andre ledd andre punktum som nevnt å avvise foreldres stadige og ubegrunnede krav om tilbakeføring for å sikre barnet ro og stabilitet i fosterhjemmet.¹⁷⁹

Ankeutvalgets intensjon om å sikre barnets rett til å bli hørt er i utgangspunktet fornuftig, men synes likevel problematisk å ivareta i lys av akkurat denne bestemmelsens formål og hensikt. Denne motsetningen fremheves også i sakens dom fra lagmannsretten: ”Dersom barnet trekkes inn og gis anledning til å uttale seg i slike saker, vil formålet med bestemmelsen i liten

¹⁷⁷ LG-2015-36120.

¹⁷⁸ Havik (2003) s. 16-17.

¹⁷⁹ Ot.prp. nr.76 (2005-2006) s. 126.

grad bli ivaretatt.”¹⁸⁰ Ankeutvalgets avgjørelse kan således stride med lovgivers intensjoner for § 4-21 andre ledd andre punktum.

Det kan derfor spørres hvorvidt rettsanvenderen bør kunne gjøre unntak fra ankeutvalgets standpunkt i opprivende endringssaker, hvor høring av barnet ikke vil være til dets beste. Dette medfører imidlertid at barnets rett til å bli hørt i noen grad må lempes på, og gå på bekostning av å sikre barnets beste. Høyesteretts uttalelser i Rt. 2015 s. 93 om at barnets beste skal løftes spesielt frem og stå i forgrunnen, og grunnlovsbestemmelsen om barnets beste kan tale for denne løsning.

6.4.3 Begrensninger gjennom forenklet behandling og adopsjon

For begrense overprøvingsadgangen er forenklet behandling i fylkesnemnda et alternativ.¹⁸¹ Hyppigere bruk av forenklet behandling ved tilbakeføringssaker vil kunne medføre mindre belastning for barnet, som står i sentrum i slike saker.¹⁸² Barnet vil da slippe at det holdes forhandlingsmøter og avgjørelsen kan avklares hurtigere. Det kan også tenkes at begrensning av forhandlingsmøter kan medføre at færre vil reise slike saker. Domstolen har imidlertid ikke samme adgang til forenklet behandling, slik at det kan opprettholde foreldrenes ønske om å reise sak, og dermed medvirke til at prosessen trekker ut i tid.

Barnet *skal* imidlertid fremdeles høres ved forenklet behandling, jf. bvl. § 6-3. Videre setter lovens ordlyd en høy terskel for at nemndsleder kan vedta forenklet behandling, da det må være ”ubetenkelig”, jf. bvl. § 7-5 tredje ledd og § 7-14 andre ledd bokstav b. Dersom nemndsleder har kommet til at det er ”ubetenkelig” med forenklet behandling, vil det kunne tale for at det også kan unnlates å involvere barnet. Det vil i såfall kreve en lovendring, som samtidig ikke kan komme i strid med barnets rett til å bli hørt etter Grunnloven § 104.

Statistikk fra Fylkesnemnda viser at av antall saker avgjort med realitetsavgjørelse i fjor ble totalt 39,51 % avgjort ved forenklet behandling av nemndsleder alene, til en forskjell fra 2013

¹⁸⁰ LA-2011-116934.

¹⁸¹ Se oppgavens kapittel 3.4.3

¹⁸² Petter A. Clemetsen ”Skriftlig behandling av tilbakeføringssaker, jf. barnevernloven § 4-21”, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernfaglige spørsmål*, nr. 1 2015, 2. 97-106 (s. 97).

og 2012 med henholdsvis 43,01 % og 43,18 %.¹⁸³ Tallene viser en liten tilbakegang siden 2012, men statistikken skiller ikke mellom tvungen og samtykkebasert forenklet behandling. Det kan likevel spørres om hyppigere bruk av tvunget forenklet saksbehandling kan være et virkemiddel for nemndsleder til å stoppe de grunnløse tilbakeføringskravene, og dermed begrense antall slike saker.

Ved grunnløse tilbakeføringskrav kan dermed hyppigere bruk og lavere terskel for forenklet behandling være et alternativ. Særlig i saker hvor det ikke anses som det beste å involvere barn som Petter eller tiåringen fra nevnte lagmannsrettsdom¹⁸⁴ i like stor grad som ved vanlig saksgang.

Innenfor dagens lovverk kan det også fremmes saker for adopsjon etter bvl. § 4-20, for å avskjære nye tilbakeføringssaker. Dette er imidlertid barnevernlovens mest inngripende tiltak, og vilkårene er svært strenge. De færreste saker ender derfor med adopsjon, slik at det ikke vil være spesielt effektivt.

6.4.4 Forslag til lovendringer for begrensning av saksanlegg

Alternativt kan det være hensiktsmessig å innføre en mer generell saksbegrensningsregel for å avskjære grunnløse tilbakeføringskrav. En regel tilsvarende sperrefristen i bvl. § 4-21 andre ledd andre punktum, men som kan anvendes uavhengig av om barnets tilknytning tidligere er vurdert. Dette begrunnes med den sovende sperrefristen fra oppgavens kapittel 6.3. Et ytterligere vurderingsmoment, som fastslår at barnet ikke nødvendigvis *må* høres dersom det foreligger et sterkt behov for stabilitet og ro, kan også være et effektivt middel for å ivareta hensynet til barnets beste.

Et annet alternativ er å innføre en tilsvarende bestemmelse som i England, hvor lovgiver har tatt konsekvensen av at hyppige overprøvingssaker skader barna. Der kan retten idømme sakens parter individuelle sperrefrister på et visst antall år for å fremme ny sak.¹⁸⁵ Således kan

¹⁸³ Jeg har i regnestykket tatt utgangspunkt i tall fra Administrativ rapport (Sakarias) fra fylkesnemnda ”Antall saker avgjort ved realitetsavgjørelse fordelt på sammensetning og prosessstype” fra 2012-2014.

¹⁸⁴ LG-2015-36120.

¹⁸⁵ Larsen (2005) s. 6.

det ved konkrete behov, og av hensyn til barnets beste, idømmes individuelle sperrefrister uavhengig av hvilket alternativ tilbakeføringen har blitt vurdert etter.

Omsorgsovertakelsens inngripende karakter og det biologiske prinsipp kan imidlertid tale mot de foreslåtte løsningene. Raundalenuutvalget viser i sin utredning¹⁸⁶ til fylkesnemndsutvalget i NOU 2005:9, hvor det blant annet ble foreslått å utvide sperrefristen i § 4-21 andre ledd til 24 måneder. Den gang støttet ikke departementet en slik sperrefrist med henvisning til at omsorgsovertakelse er særdeles inngripende, og at det trolig kunne øke foreldrenes lyst til å bringe sak inn for retten.¹⁸⁷ Ettersom barnets beste nå skal stå i forgrunnen og danne utgangspunktet for helhetsvurderingen, kan det spørres om dette bør vurderes på nytt.

6.5 Oppsummering og avsluttende bemerkninger

Den rettspolitiske vurderingen viser at dagens regler om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-21 ikke nødvendigvis ivaretar barnets beste. For å kompensere for dette kan det eksempelvis foretas lovendringer for å begrense grunnløse tilbakeføringskrav, eller det kan fokuseres på en mer effektiv bruk av de allerede eksisterende løsningene etter barnevernloven. Samtidig er muligheten for tilbakeføring av barn til sine biologiske foreldre, og ivaretakelsen av det biologiske prinsipp viktig. Spørsmålet er likevel om det skal legges større vekt på det som er best for barnet.

Høyesterett i plenum behandler i skrivende stund en sak om prøving av gyldigheten av et vedtak i Utlendingsnemnda, etter ankeforhandlingen 9. til 12. november 2015.¹⁸⁸ Spørsmålet om vekten av barnets beste er sentral i saken. Resultatet kan få stor betydning for den prinsipielle avklaringen av hvordan barnets beste skal anvendes som vurderingsmoment i fremtiden.

Det ble i november 2014 nedsatt et lovutvalg ledet av professor Trude Haugli, som skal gjennomgå dagens barnevernlov og i august 2016 levere forslag til en ny, tidsriktig

¹⁸⁶ NOU 2012:5.

¹⁸⁷ *Ibid.* s. 115.

¹⁸⁸ <http://www.une.no/no/Aktuelt/Redegjorelser/Plenumssak-i-Hoyesterett/>

barnevernlov.¹⁸⁹ Jeg håper lovutvalgets utredning vil bidra til en ytterligere ivaretagelse av barnets rett til å bli hørt og få sin mening vektlagt i tilbakeføringssakene etter bvl. § 4-21. Videre etterlyses nye saksadgangsregler for tilbakeføringssakene, som i større grad ivaretar barnets beste enn dagens lovverk.

¹⁸⁹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Lovutvalg-nedsatt/id2342528/>

Kildeliste

Norsk lov og forskrift

Grunnloven	Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven), Lov 17. mai 1814
bvl.	Lov 17. juli 1953 nr. 14 om barnevern (barnevernloven) Opphevet Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven)
bl.	Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barneloven)
mrl.	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) Lov 8. januar 2003 nr. 86 om endringer i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)
tvf.	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
vgml.	Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven)

Forskrift om barnets talsperson i fylkesnemndsaker	Forskrift 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker
--	---

Forskrift om medvirkning og tillitsperson	Forskrift 01.juni 2014 nr. 697 om medvirkning og tillitsperson
--	---

Internasjonale rettskilder

EMK	Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. november 1950
-----	---

Barnekonvensjonen	FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989
-------------------	---

Wien-konvensjonen	Wien-konvensjonen om traktatretten, Wien 23. mai 1969
-------------------	---

Norske offentlige dokumenter

Innst. O. nr. 80 (1991- 1992)	Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven)
----------------------------------	---

Innst. O. nr. 126 (1992- 1993)	Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven)
-----------------------------------	---

Innst.395 L (2012-2013)	Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om endringer i barnevernloven
-------------------------	---

NOU 1985:18	Lov om sosiale tjenester mv.
-------------	------------------------------

NOU 2000:12	Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer
NOU 2005:9	Ressursbruk og rettssikkerhet i fylkesnemndene for sosiale saker
NOU 2012:5	Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet
Ot.prp. nr.29 (1990-1991)	Om lov om sosiale tjenester mv. (sosialloven)
Ot.prp. nr.44 (1991-1992)	Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)
Ot.prp. nr.104 (1992-1993)	Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven)
Ot.prp. nr.45 (2002-2003)	Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)
Ot.prp. nr.64 (2004-2005)	Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) mv.
Ot.prp. nr.76 (2005-2006)	Om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker mv.)
Ot.prp. nr.69 (2008-2009)	Om lov om endringer i barnevernloven
Dok.nr. 16 (2011-2012)	Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven
Prop. 106 L (2012-2013)	Endringer i barnevernloven

Rundskriv

Q-1993-835 (Q-0835)
23.11.1993

Rundskriv fra Barne- og familiedepartementet

Rettspraksis

Høyesterettspraksis

Rt. 1984 s. 289	Rt. 2002 s. 875
Rt. 1987 s. 289	Rt. 2004 s. 875
Rt. 1987 s. 805	Rt. 2004 s. 999
Rt. 1991 s. 668	Rt. 2004 s. 1683
Rt. 1991 s. 1355	Rt. 2006 s. 1308
Rt. 1992 s. 1303	Rt. 2006 s. 1672
Rt. 1995 s. 479	Rt. 2012 s. 900
Rt. 1996 s. 1203	Rt. 2012 s. 1832
Rt. 1996 s. 1684	Rt. 2015 s. 93
Rt. 1997 s. 170	

Lagmannsrettspraksis

Gulating lagmannsrett	LG-2015-36120
Borgarting lagmannsrett	LB-2015-27705
Borgarting lagmannsrett	LB-2014-153189
Agder lagmannsrett	LA-2011-116934

Praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)

<i>K. og T. v. Finland</i>	Dom 12. juli 2001, nr. 25702/94
----------------------------	---------------------------------

Generelle kommentarer fra FNs Barnekomité

General Comment No. 5	General Comment No. 5 (2003), General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child (UN doc. CRC/GC/2003/5)
General Comment No. 12	General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard (UN doc. CRC/C/GC/12)
General Comment No. 14	General Comment No. 14 (2013) on the rights of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (CRC/C/GC/14)

Litteratur

Clemetsen (2015)	A. Clemetsen, Petter, ”Skriftlig behandling av tilbakeføringssaker, jf. barnevernloven § 4-21”. <i>Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernfaglige spørsmål</i> , nr. 1 2015, s. 97-106.
Bendiksen og Haugli (2015)	Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli, <i>Sentrale emner i barneretten</i> , 2. utgave (Oslo 2015).
Havik (2003)	Havik, Toril, Karen Hassel og Anne Poulsson, <i>Hjem igjen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernlovens paragraf 4-21</i> (Bergen 2003).

- Larsen (2005) Larsen, Mette Yvonne, "Overprøvingsadgangen i barnevernsaker – til skade for barna?", *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernfaglige spørsmål*, nr. 1 2005, s. 2-6.
- Lindboe (2012) Lindboe, Knut, *Barnevernrett*, 6. utgave (Oslo 2012).
- Lindboe (2013) Lindboe, Knut, "Barns stemme i fylkesnemnda og ved rettslig overprøving", *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernfaglige spørsmål*, nr. 2 2013, s. 81-82.
- Ofstad og Skar (2009) Ofstad, Kari og Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, 5. utgave (Oslo 2009).
- Ofstad og Skar (2015) Ofstad, Kari og Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, 6. utgave (Oslo 2015).
- Sandberg (2003) Sandberg, Kirsten, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse* (Oslo 2003).
Skriftserie nr. 1 (doktorgradsavhandling).
- Sandberg (2012) Sandberg, Kirsten, "Barns rett til å bli hørt" i *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.) 2. utgave (Oslo 2012) s. 90-118.
- Smith (2012) Smith, Lucy "FNs konvensjon om barnets rettigheter" i *Barnekonvensjone. Barns rettigheter i Norge*, Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.) 2. utgave (Oslo 2012) s. 17-30.

Stang (2015)	Stang, Elisabeth Gording, ”Grunnloven § 104 – en styrking av barns rettsvern?” i <i>De Castbergske barnelover 1915-2015</i> , Geir Kjell Andersland (red.) (Oslo 2015) s. 102-139.
Stenwig og Tjomsland (2003)	Stenwig, Elisabeth og Steinar Tjomsland, ”Rettspraksis om barnevern”, i <i>Barnevern og omsorgsovertakelse</i> , 2. utgave (Kommuneforlaget 2003).
Sunde (2009)	Sunde, Jørn Øyrehagen, ”Frå læring til rettsbruk”, <i>Jussens Venner</i> , vol. 44 2009, s. 1-24.
Vis (2015)	Vis, Svein-Arild, <i>Factors that determine children’s participation in child welfare decision making. From consultation to collaboration</i> (Tromsø 2015) (doktorgradsavhandling).
Aarskog (2015) i <i>Labyrint</i>	Aarskog Nigar, Karine, ”Ikke barna som avgjør”, <i>Labyrint – Kunnskapsmagasinet fra UiT Norges arktiske universitet</i> , nr. 1 2015 på side 17. Artikkelen er også tilgjengelig på: https://uit.no/nyheter/artikkel?p_document_id=414224

Annet

Administrativ rapport	Sakarias Saksbehandlingssystem fra fylkesnemnda. Produksjonsdato 27.10.2015.
-----------------------	---

Nettsteder

”Barnevern 2014”	Statistisk sentralbyrå, publisert 9.07.2015, sist besøkt 01.12.2015 https://www.ssb.no/barneverng/
------------------	--

*”Ministeren bekymret
etter nedslående forskning
om barnevernet”*

Artikkel publisert på nrk.no 12.04.2015, sist besøkt
01.12.2015:

<http://www.nrk.no/troms/ministeren-bekymret-etter-nedslaende-forskning-om-barnevernet-1.12305761>

*”Ny forskning: – Barn
blir ikke hørt i
barnevernssaker”*

Artikkel publisert på nrk.no 11.04.15, sist oppdatert
12.04.15, sist besøkt 01.12.15:

http://www.nrk.no/troms/ny-forskning_-_barn-blir-ikke-hort-i-barnevernssaker-1.12305285

”Lovutvalg nedsatt”

Regjeringens hjemmeside, publisert 28.11.2014, sist besøkt
01.12.2015:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Lovutvalg-nedsatt/id2342528/>

*Plenumssak i
Høyesterett”*

UNEs hjemmeside, publisert 09.11.2015, sist besøkt
7.12.2015:

<http://www.une.no/no/Aktuelt/Redegjorelser/Plenumssak-i-Hoyesterett>